

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martina Pajdlová

Určení a popření otcovství manžela matky

Diplomová práce

Olomouc 2015

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Určení a popření otcovství manžela matky vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 30. 3. 2015

.....

Seznam použitých zkratek

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Úmluva	Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte
ZM	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ZSZS	Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

Úvod	5
1 Domněnka otcovství svědčící manželovi matky	7
1.1 Určení otcovství manžela matky ze zákona	8
1.2 Určení otcovství manžela k dítěti počatému umělým oplodněním	12
1.3 Určení otcovství k dítěti znovu provdané ženy	15
2 Konverze první domněnky otcovství ve prospěch druhé a její procesní úprava	16
2.1 Souhlasné prohlášení o určení otcovství dle § 777 OZ	17
2.2 Řízení o určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné	20
3 Popření otcovství manžela matky	25
3.1 Popření první domněnky otcovství manželem matky a matkou dítěte	25
3.1.1 Popření otcovství v případě matky znovu provdané	28
3.1.2 Popření otcovství manžela k dítěti počatému umělým oplodněním	29
3.2 Procesní aspekty a dokazování při popírání otcovství	30
3.3 Prominutí zmeškání lhůty soudem	33
4 Zájem dítěte	36
Závěr	41
Seznam použitých zdrojů	42
Shrnutí (abstract)	46
Seznam klíčových slov (keywords)	47

Úvod

Otcovství, jakožto vzájemný vztah otce a dítěte, je pro člověka velmi významné i z hlediska právních důsledků. Právní úprava je založena na systému tří zákonných domněnek otcovství. Podstata první domněnky otcovství svědčící manželovi matky je založena na tom, že vzhledem k manželskému poměru mezi mužem a ženou, bude nejpravděpodobněji otcem dítěte manžel matky, a proto se tato domněnka otcovství uplatní automaticky, přímo ze zákona. V případě, že skutečnost neodpovídá zákonné domněnce, tedy biologické otcovství neodpovídá právnímu, je umožněno rodičům dítěte popřít otcovství k dítěti. Je nesporné, že problematika určení a popření otcovství je stále aktuální, protože zde existuje nejen zájem společnosti, ale i zájem dítěte, aby vyrůstalo se svým biologickým otcem, pokud je to pro dítě a jeho vztah k biologickému otci přínosné.

Mým hlavním cílem této diplomové práce je upozornit na přínosy a případná negativa právní úpravy uvedené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, dále zhodnotit změny oproti předchozí právní úpravě v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a posoudit aplikaci současné české právní úpravy určení a popření otcovství manžela matky na reálné problémy společnosti. Vzhledem k omezenému rozsahu diplomové práce se zaměřuji na problematické aspekty určení a popření otcovství manžela matky, zejména na tradiční úpravu první domněnky otcovství a její souvislost s umělým oplodněním. Dále se zaměřuji na nový institut konverze první domněnky otcovství ve prospěch druhé a zhodnotím její dosavadní přínos. V závěru diplomové práce hodnotím popěrné právo otce, délky popěrných lhůt, aktivní legitimaci k podání návrhu na popření otcovství, účastenství v řízení o popření otcovství a zanalyzuji nový institut prominutí zmeškání lhůty soudem. V celé práci se zmiňuji o nejlepší zájmu dítěte, kterému jsem věnovala poslední kapitulu, kde se snažím rozebrat problematiku posuzování zájmu dítěte.

Dosavadnímu zpracování tématu se věnovaly zejména dvě největší české odbornice na rodinné právo, a to prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc. a doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph. D. V souvislosti s předchozí právní úpravou existuje velké množství odborných monografií, článků, komentářů a judikatury, které souvisejí s daným tématem. Zdrojů týkajících se nynější právní úpravy je již méně. V současné době je dostupná zejména komentářová, učebnicová literatura a odborné články reagující na první aplikační problémy.

Ve své diplomové práci zpracovávám poznatky vycházející z odborných monografií, článků, komentářové a učebnicové literatury. Pro podpoření teoretických poznatků a sjednocení

názorů aplikační praxe využívám nejen judikatury českých soudů, ale i Evropského soudu pro lidská práva.

Za použití metody analýzy podrobně rozebírám jednotlivá právní ustanovení zákonů, týkajících se určení a popření otcovství manžela matky, a srovnávám současnou hmotněprávní i procesněprávní úpravu určení a popření otcovství manžela matky s úpravou předchozí na základě metody komparace.

Diplomovou práci jsem rozčlenila do čtyř kapitol. V první kapitole se věnuji určení otcovství manžela matky ze zákona, určení otcovství manžela matky v případě umělého oplodnění a určení otcovství k dítěti v případě, že se narodí matce znovu provdané. Ve druhé kapitole rozebírám nový institut, a to konverzi první domněnky otcovství ve prospěch druhé. V rámci třetí kapitoly pojednávám o popření otcovství manžela matky, zamýšlím se nad popěrnými lhůtami a problematickými procesními aspekty řízení o popření otcovství. Závěrečnou kapitolu jsem věnovala základnímu principu rodinného práva - zájmu dítěte.

1 Domněnka otcovství svědčící manželovi matky

Podstata první domněnky otcovství svědčící manželovi matky vychází z pravděpodobnosti souladu biologického (genetického), právního a sociálního rodičovství, z ochrany poskytované občanským zákoníkem rodině založené manželstvím¹, ze zákonného požadavku věrnosti manželů² a z požadavku veřejného zájmu na jistotě a stabilitě ve statusových poměrech.³

Dle současné právní úpravy se systém tří zákonných domněnek otcovství aplikuje v zákonem stanoveném pořadí tak, že se jako první uplatní zákonná domněnka svědčící manželovi matky. Pokud nelze otcovství určit na základě této domněnky použije se druhá domněnka otcovství, která je založena na tom, že otcem dítěte je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky dítěte a tohoto muže. Pokud se neuplatní ani jedna z výše uvedených domněnek, je možné, aby otcovství k dítěti bylo určeno soudem. V zákonem předvídaných situacích se pak předestřené domněnky otcovství mohou i prolínat. Domněnky otcovství byly a i v současné době jsou konstruovány jako vyvratitelné.

V době trvání domněnky svědčící manželovi matky se nemůže uplatnit jiná zákonná domněnka otcovství.⁴ Výjimkou z tohoto pravidla je konverze první domněnky ve druhou, o které pojednáváme v kapitole 2. Konverze první domněnky otcovství ve prospěch druhé a její procesní úprava.

S určením otcovství manžela matky jsou spojeny určité právní důsledky. Jedním z nejdůležitějších právních důsledků je vznik rodičovské odpovědnosti otce vůči dítěti. Dále je to právo dát dítěti osobní jméno a další práva, která vyplývají jak ze soukromoprávní tak i veřejnoprávní úpravy. Dítěti jsou prostřednictvím jeho rodičů založeny vztahy příbuznosti se sourozenci, prarodiči a dalšími příbuznými. Tyto vztahy příbuznosti pak mají velký význam jak pro odvětví soukromého, ale i veřejného práva, jak v době života osob příbuzných, tak i po jejich smrti.⁵

V této kapitole se budeme zabývat zejména hmotněprávní povahou určení otcovství manžela matky ze zákona, určením otcovství manžela matky v případě umělého oplodnění a určením otcovství k dítěti ženy znovu provdané.

¹ Viz § 3 odst. 2 písm. b) OZ

² Viz § 687 odst. 2 OZ

³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 136.

⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 1965, sp. zn. 5 Cz 91/65

⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 526.

1.1 Určení otcovství manžela matky ze zákona

Již ve starověkém Římě platila zásada *mater semper certa est, pater semper incertus est*, která byla následně regulována zásadou *pater vero is est, quem nuptiae demonstrant*. Platilo, že se za otce dítěte, které se narodilo po sto osmdesáti jedna dnech od uzavření manželství nebo do deseti měsíců od jeho zániku, považoval manžel matky. Na prvním místě se tak uplatnila domněnka otcovství svědčící manželovi matky a to především z toho důvodu, že Římané si cenili legitimacy manželského dítěte.⁶ Koncepce určení otcovství manžela matky na základě statusového poměru manželství má tedy svůj původ ve starověkém Římě. Tato myšlenka si zachovala svou podobu i v § 51 odst. 1 ZOR, který stanovoval že, narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, považuje se za otce dítěte manžel matky.

Současná právní úprava občanského zákoníku v § 776 odst. 1 stanovuje, že pokud se narodí dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem dítěte je manžel matky. První domněnka otcovství tak svědčí manželovi matky přímo *ex lege* a navazuje tak na předchozí právní úpravu uvedenou v ZOR. Obecně je pro uplatnění této domněnky otcovství irelevantní, zda spolu manželé žijí či ne, zda manžel matky věděl nebo nevěděl o těhotenství své ženy, příp. zda objektivně mohl nebo nemohl dítě zplodit.⁷

Porodem se pro účely určení i popření otcovství myslí okamžik oddělení dítěte od mateřského těla. Podle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách ve spojení s vyhláškou č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého se porodem rozumí ukončení těhotenství narozením živého nebo mrtvého dítěte, kdy za narození živého dítěte se považuje úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matky bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, to je srdeční činnost, pulzaci pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena. Jako důkaz o okamžiku narození dítěte slouží porodopis. Po porodu je třeba dítě registrovat u příslušného matričního úřadu a založit tak statusové poměry dítěte vůči jeho příbuzným.⁸

Pro uplatnění první domněnky otcovství platí, že se dítě musí narodit do manželství. V případě, že se dítě narodí do manželství zdánlivého, první domněnka otcovství se neuplatní,

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 246.

⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 521.

⁸ Viz DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha a.s., 2013, s. 41 – 52.

protože dle § 677 OZ takové manželství nevyvolává žádné právní následky.⁹ Rozhodným okamžikem pro uplatnění první domněnky otcovství, je okamžik souhlasného prohlášení snoubenců o tom, že spolu vstupují do manželství při splnění všech dalších zákonných požadavků dle § 656 an. OZ. Vznik manželství následně zapíše příslušný matriční úřad do knihy manželství. Okamžik zápisu manželství do knihy manželství má pouze evidenční povahu, a proto jej nepovažujeme za rozhodný okamžik pro uplatnění první domněnky otcovství.¹⁰

Zákon pracuje s institutem tzv. ochranné doby, která činí tři sta dnů po zániku manželství. Dle § 605 odst. 1 OZ začíná tato ochranná doba běžet dnem následujícím po skutečnosti rozhodné pro její počátek. Za tuto rozhodnou skutečnost považujeme okamžik zániku manželství. K zániku manželství může dojít různými způsoby a první domněnka otcovství tak svědčí manželovi matky *ex lege* vždy, když se dítě narodí v době od uzavření manželství do uplynutí třicátého dne po zániku manželství rozvodem, prohlášením manželství za neplatné, smrtí, změnou pohlaví, příp. prohlášením za mrtvého nebo po tom, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného.¹¹

Pokud manželství zaniklo rozvodem nebo bylo prohlášeno za neplatné, je rozhodujícím dnem pro počátek běhu ochranné doby, den, kdy příslušné rozhodnutí nabylo právní moci. V případě, že manželství zaniklo smrtí, je rozhodujícím dnem den uvedený v úmrtním listu.¹² Jestliže manželství zaniklo z důvodu změny pohlaví, má se za to, že relevantním dnem je v tomto případně den uvedený v potvrzení vydaném poskytovatelem zdravotních služeb.¹³ Pokud manželství zaniklo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, doba běží ode dne uvedeného v rozhodnutí jako den, který se pokládá za den smrti.¹⁴ V případě, že byl manžel prohlášen za nezvěstného, nedochází k zániku manželství a ochranná doba běží ode dne, kdy nastaly účinky prohlášení o nezvěstnosti.¹⁵

Prohlášení manžela za mrtvého je jedním ze způsobů zániku manželství a v následujících řádcích si alespoň ve zkratce nastíníme problematiku související s určením a popřením otcovství manžela matky.¹⁶ K prohlášení manžela za mrtvého se přistoupí, pokud lze mít důvodně za to, že zemřel.¹⁷ Dle § 26 odst. 2 OZ platí, že pokud nelze tělo mrtvého prohlédnout stanoveným

⁹ V podrobnostech ohledně problematiky určení otcovství manžela matky a zdánlivého manželství viz SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 30 - 31.

¹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 526.

¹¹ Tamtéž, s. 527

¹² Viz § 26 odst. 1 OZ

¹³ Viz § 29 OZ

¹⁴ Viz § 71 OZ

¹⁵ Viz § 66 OZ

¹⁶ V podrobnostech ohledně řízení o prohlášení člověka za mrtvého viz KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára, TINTĚRA, Tomáš. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 11 - 52.

¹⁷ Viz § 71 OZ

způsobem, prohlásí člověka za mrtvého i bez návrhu soud, pokud byl člověk účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá. V rozhodnutí určí soud den, který platí za den smrti. Manželství dle § 71 odst. 2 OZ pak zaniká dnem, který se pokládá za den smrti. V případě, že soud zjistí, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého je naživu nebo žil v den, od kterého dosud neuplynula doba přiměřená k tomu, aby nezvěstný mohl být prohlášen za mrtvého, zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. K prohlášení za mrtvého se dle § 76 OZ nepřihlíží a manželství se na rozdíl od předchozí právní úpravy v § 22 odst. 2 ZOR neobnovuje.¹⁸

Dále může nastat situace, kdy soud dodatečně zjistí, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, zemřel jiného dne nebo se toho dne nemohl dožít anebo jej přežil. Soud pak na návrh účastníka nebo i bez návrhu upraví den, který je uveden v jeho rozhodnutí jako den smrti. Jakmile se rozhodnutí o opravě stane pravomocným, změní se i okolnosti podstatné pro počítání času, který je rozhodující pro určení otcovství podle první domněnky. Následně může dojít i k tomu, že domněnka otcovství bude svědčit manželovi matky, kterému dříve nesvědčila, anebo mu dříve svědčila a svědčit přestane. V takovém případě vyvstane problém běhu popěrných lhůt pro matku dítěte, která může dle § 789 OZ popřít manželovo otcovství jen do šesti měsíců od narození dítěte.¹⁹ V případě, že by otcovství bylo v mezidobí určeno souhlasným prohlášením rodičů nebo soudem, mohla by nastat konkurence domněnek. Avšak jednalo by se pouze o zdánlivou konkurenci domněnek, protože dle § 76 OZ pokud se neobnovuje manželství, neuplatní se ani první domněnka otcovství manžela matky.²⁰

Občanský zákoník se dále navrácí k institutu prohlášení manžela za nezvěstného.²¹ Soud může obecně prohlásit svéprávného člověka za nezvěstného, pokud opustil bydliště, nepodal o sobě zprávu a není o něm známo, kde se zdržuje. Dle současné právní úpravy dochází k prohlášení za nezvěstného ve zvláštním řízení dle § 50 an. ZŘS ve spojení s § 66 an. OZ. Prohlášení manžela za nezvěstného se může stát na návrh osoby, která na tom má právní zájem, například na návrh manželky. Řízení o prohlášení manžela za nezvěstného se pak končí usnesením o prohlášení nezvěstnosti, ve kterém soud uvede den, ke kterému se vážou účinky prohlášení nezvěstnosti. Problém vyvstává ohledně počátku běhu třísetdenní lhůty, kdy po jejím skončení manžel matky nesvědčí domněnka otcovství. Za počátek třísetdenní lhůty je považován den, který je v prohlášení o nezvěstnosti uveden jako okamžik, od kterého se stal manžel nezvěstným. Datem, kterým je stanovena nezvěstnost, je datum, po kterém nemohlo být

¹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 527.

¹⁹ Tamtéž, s. 527 - 528

²⁰ Tamtéž, s. 528

²¹ V podrobnostech ohledně řízení o prohlášení člověka za nezvěstného viz KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára, TINTĚRA, Tomáš. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 11 - 52.

dítě manželem počato. Třisetdenní lhůta tak mohla započít svůj běh již v minulosti ještě před podáním návrhu na prohlášení nezvěstnosti. Dikce § 67 odst. 2 OZ říká, že se na právní jednání, k němuž došlo bez souhlasu nebo jiného nezbytného projevu vůle nezvěstného poté, co opustil své bydliště, avšak dříve, než byl za nezvěstného prohlášen, přestože toto prohlášení bylo bez zbytečného odkladu navrženo, se hledí jako na jednání učiněné s odkládací podmínkou vydání rozhodnutí, jímž byl prohlášen za nezvěstného. Určení otcovství na základě první domněnky tak pozbuje účinků, pokud bude dodatečně prohlášena nezvěstnost manžela matky od určitého data v minulosti, a pokud toto datum bude více než tři sta dní předcházet narození dítěte. V tomto případě máme za to, že převažuje zájem nezvěstného otce na tom, aby nebyl považován za otce dítěte, které nemohl fakticky zplodit, nad zájmem dítěte.²² Pokud byl manžel prohlášen za nezvěstného, manželství sice nezaniká, avšak ochranná doba běží ode dne, kdy nastaly právní účinky nezvěstnosti dle § 66 OZ. Pokud se vrátí manžel matky, který byl prohlášen za nezvěstného, pozbývá prohlášení za nezvěstného právní účinky.²³

S ohledem na výše uvedené je třeba ochrannou dobu počítat ode dne uvedeného v příslušných listinách jako den změny pohlaví, den smrti nebo jako den nastoupení účinků nezvěstnosti, příp. ode dne právní moci rozhodnutí o rozvodu nebo neplatnosti manželství. Pro počítání běhu ochranné doby není relevantní, zda poslední den ochranné doby připadne na sobotu, neděli, či svátek.²⁴ Tímto se přikláníme k názoru doc. Králíčkové, která uvádí, že „*ve věci tzv. ochranné doby nejde o určení doby, ve které by mělo být vykonáno právní jednání, ale o vymezení doby, ve které má narození dítěte stanovené právní účinky*“²⁵.²⁶ Naproti tomu pro lhůty určené k popření otcovství platí dle § 607 OZ, že pokud konec těchto lhůt připadne na sobotu, neděli či svátek, je posledním dnem popěrné lhůty pracovní den, který nejbližší následuje.²⁷

Právní úprava první domněnky otcovství svědčící manželovi matky navazuje na předchozí právní úpravy, upřesňuje rozhodný okamžik pro běh ochranné doby, a zároveň se navrácí k institutu prohlášení manžela za nezvěstného, se kterým spojuje stejné právní následky jako se smrtí manžela matky.

²² SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 33 - 34.

²³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 527.

²⁴ Tamtéž

²⁵ Tamtéž

²⁶ Nicméně na věc jsou i jiné názory, které nesdílíme např. RADIMSKÝ, Jaroslav a kol.. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 192.

²⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 527.

1.2 Určení otcovství manžela k dítěti počatému umělým oplodněním

Zákon o rodině v původním znění problematiku umělého oplodnění vůbec neupravoval. Až zákon č. 132/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o rodině, umožnil umělé oplodnění manželského páru. V roce 2006 pak bylo zákonem č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, umožněno i umělé oplodnění jakéhokoli neplodného páru, tedy jak manželského páru, tak páru žijícího v nesezdaném soužití.

V současné době pro určení otcovství manžela matky k dítěti počatému umělým oplodněním dovozujeme, že, jestliže manžel matky udělí v souladu se zákonem č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách souhlas k umělému oplodnění manželky a dítě se narodí do manželství, příp. v ochranné době tří set dnů po zániku manželství, za otce bude považován manžel matky. Tato situace není v občanském zákoníku výslovně upravena. Nalezneme zde pouze právní úpravu pro určení otcovství k dítěti v případě umělého oplodnění neprovdané matky dle § 778 OZ – tedy právní úpravu určenou pro nesezdané neplodné páry. Určení otcovství manžela matky k dítěti počatému umělým oplodněním bude provedeno v souvislosti s trváním manželství a bude tak uplatněna první domněnka otcovství dle § 776 OZ. Otcovství manžela matky pak bude do matriky zapsáno na základě manželského statusu.²⁸ Právní otcovství manžela matky k dítěti počatému umělým oplodněním tak nemusí být totožné s biologickým (genetickým) otcovstvím, není totiž podstatné, zda bude při umělém oplodnění ženy, manželky, použito genetického materiálu manžela matky nebo jiného dárce, případně dárců. Jedná se o vyvratitelnou právní domněnku. Otcovství určené k dítěti počatému umělým oplodněním může být tedy popřeno, a to dle § 787 OZ, avšak je třeba prokázat, že žena otěhotněla jinak než v důsledku umělého oplodnění.²⁹

Občanský zákoník pracuje v § 778 a § 788 OZ v souvislosti s určením a popřením otcovství s pojmem umělé oplodnění, se kterým souvisí i pojem asistované reprodukce. Pojem asistovaná reprodukce se vyskytuje v řadě právních předpisů, např. v zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, v zákoně č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, v zákoně č. 227/2006 Sb., o lidských tkáních a buňkách a v dalších právních předpisech zejména veřejnoprávní povahy.³⁰

²⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 535.

²⁹ Tamtéž, s. 510

³⁰ Tamtéž, s. 509

Pro potřeby určení a popření otcovství je stěžejní úprava, týkající se asistované reprodukce a umělého oplodnění, obsažena v již zmíněném zákoně o specifických zdravotních službách.³¹ Asistovanou reprodukcí se dle § 3 odst. 1 ZSZS rozumí metody a postupy, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermii mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem umělého oplodnění ženy, buď ze zdravotních důvodů při léčbě její neplodnosti nebo neplodnosti muže, jestliže je málo pravděpodobné nebo zcela vyloučené, aby žena otěhotněla přirozeným způsobem nebo aby donosila životaschopný plod, a jiné způsoby léčby její neplodnosti nebo neplodnosti muže nevedly nebo s vysokou mírou pravděpodobnosti nepovedou k jejímu otěhotnění, nebo pokud jde o potřebu časného genetického vyšetření lidského embrya, je-li zdraví budoucího dítěte ohroženo z důvodu prokazatelného rizika přenosu geneticky podmíněných nemocí nebo vad, jejichž nositelem je tato žena nebo muž. Umělým oplodněním ženy se dle § 3 odst. 3 ZSZS rozumí zavedení spermii do pohlavních orgánů ženy, nebo přenos lidského embrya vzniklého oplodněním vajíčka spermii mimo tělo ženy do pohlavních orgánů ženy. Umělé oplodnění lze dle § 6 odst. 1 ZSZS provést na základě písemné žádosti ženy a muže, v našem případě manžela a manželky, kteří tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně. Žádost neplodného manželského páru žádajícího o umělé oplodnění nesmí být starší než 6 měsíců.

V případě určení otcovství manžela matky k dítěti počatému umělým oplodněním jsou klíčové informované souhlasy, příp. odvolané informované souhlasy, jak manžela matky, který dává souhlas s umělým oplodněním své ženy, tak souhlas jeho manželky, budoucí matky. Dle § 8 ZSZS je poskytovatel povinen před zahájením metod a postupů asistované reprodukce podat neplodnému páru veškeré informace o povaze navrhovaných metod a postupů, jejich trvalých následcích a možných rizicích a o způsobu, jakým může být naloženo s nadbytečnými lidskými embryi, včetně předpokládané výše finančních nákladů na jejich uskladnění a dobu jejich uskladnění. O podání těchto informací se učiní záznam, který podepíše neplodný manželský pár, ošetřující lékař, popřípadě svědek; záznam je pak součástí zdravotnické dokumentace. Na základě takto poskytnutých informací udělí neplodný manželský pár písemný souhlas s provedením asistované reprodukce. Tento písemný souhlas uděluje neplodný manželský pár pouze k jedinému umělému oplodnění. Písemný souhlas musí být opakovaně udělen před každým dalším provedením umělého oplodnění.³² V případě, že dojde k odvolání písemného souhlasu k umělému oplodnění, nelze umělé oplodnění provést a takový postup by byl hodnocen jako

³¹ V podrobnostech ohledně asistované reprodukce a umělého oplodnění viz BLAŽEK, Petr. Medicínskoprávní a trestněprávní aspekty asistované reprodukce. *Právní rádce*, 2013, roč. 21, č. 9, s. 312 - 321. TRÁVNÍK, Pavel. Reprodukční medicína pomáhá rodině. *Rodinné listy*, 2013, č. 2, s. 29 - 33.

³² K tomu srov. rozsudek Okresního soudu v Šumperku ze dne 22. 10. 1987, sp. zn. 11 C 121/84

contra legem.³³ Tomuto závěru odpovídá i judikatura ESLP ve věci Evans v. Velká Británie, kdy soud dovodil, že odmítnutí transferu embrya do těla ženy po odvolání souhlasu s transferem ze strany původce mužské gamety neporušuje právo na ochranu soukromí ženy chráněné čl. 8 EÚLP“ a čl. 2 EÚLP se nevztahuje na „právo na život“ in vitro vytvořeného embrya.³⁴

Praxe řešila i situaci, kdy byla manželka uměle oplodněna po smrti manžela a domáhala se určení jeho otcovství u soudu. V literatuře bylo ve vazbě na tento konkrétní případ konstatováno, že otcovství zemřelého manžela lze určit, a to mimo systém tří zákonných domněnek statusovou žalobou dle § 80 písm. a) OSŘ ve znění do 31. 12. 2013, nyní dle § 417 ZŘS, kdy není třeba ani tvrdit, ani dokazovat naléhavý právní zájem na určení otcovství. Jako důkaz lze využít všechny znalecké posudky, zejména takový, který by prokazoval, že matka byla oplodněna spermatem muže, o jehož otcovství jde, případně listinné důkazy, které by prokazovaly vůli zemřelého stát se otcem. Všechny provedené důkazy musí být zhodnoceny a soud musí dospět k přesvědčení, že otcovství zesnulého je bezpečně prokázáno. Je-li rozsudek určující otcovství rozsudkem konstitutivním s účinky *ex tunc*, zakládá status dítěte zpětně ke dni oplodnění matky. Dítě tedy vstupuje do právních vztahů k širší rodině, prarodičům, sourozencům apod. Dědické právo po zemřelém otci je však s ohledem na koncepci dědického práva i právní postavení nascitura vyloučeno, neboť v okamžiku smrti otce nebylo dítě ještě počato.³⁵

Umělé oplodnění spermatem zemřelého manžela není upraveno v žádném právním předpise. Z povahy věci vyplývá, že se musí jednat o živý neplodný pár. Tento závěr podporuje i skutečnost, že písemné souhlasy k umělému oplodnění musí být opakovány ve vazbě na každý nový výkon asistované reprodukce. Pokud by poskytovatel služeb tento zákrok provedl, šlo by o postup *contra legem*, neboť ve veřejném právu platí, že je dovoleno jen to, co zákon výslovně umožňuje.³⁶

Právní úprava OZ oproti předchozímu ZOR stanovuje, že pro určení otcovství manžela matky k dítěti počatému umělým oplodněním není rozhodné, zda bylo k umělému oplodnění manželky užito genetického materiálu manžela nebo dárce. Rozhodnou skutečností pro určení otcovství manžela matky je souhlas manžela k umělému oplodnění manželky.

³³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 529 – 530.

³⁴ Rozsudek ESLP ze dne 7. 3. 2006, č. 6339/05, Evans v. Velká Británie

³⁵ WINTEROVÁ, Alena. Určení otcovství nad rámec zákonných domněnek. *Správní právo*, 2003, č. 5–6, s. 13.

³⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 530.

1.3 Určení otcovství k dítěti znovu provdané ženy

Zákon o rodině ve svém § 51 odst. 2 upřednostňoval otcovství pozdějšího manžela, když stanovil, že, narodí-li se dítě ženě znovu provdané, považuje se za otce manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne potom, kdy její dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.

Ustanovení § 776 odst. 2 OZ i dnes výslovně upřednostňuje otcovství nového, pozdějšího manžela matky. Pokud se narodí dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem dítěte je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Uvedené ustanovení je tedy téměř totožné s dikcí § 51 odst. 2 ZOR a řeší konkurenci dvou zákonných domněnek otcovství mezi manželem matky bývalým, dřívějším a současným, pozdějším. Dřívějšimu manželovi matky svědčí domněnka otcovství, protože se dítě narodilo do tří set dnů od zániku jeho manželství s matkou dítěte. Pozdějšimu manželovi matky svědčí domněnka otcovství, protože se dítě narodilo za trvání jeho manželství s matkou dítěte.³⁷

Občanský zákoník, stejně jako jeho předchůdce, neřeší situaci, kdyby se dítě narodilo v bigamickém manželství matky. Je zřejmé, že by se jednalo o situaci zcela výjimečnou, a proto se na teoretické úrovni na základě užití *analogie legis* domníváme, že za otce dítěte by byl pravděpodobně určen pozdější manžel matky.³⁸

Pozdější manžel matky má možnost popřít své otcovství k dítěti určené dle § 776 odst. 2 OZ a to na základě ustanovení § 788 OZ. Pokud pozdější manžel své otcovství k dítěti úspěšně popře, bude první domněnka otcovství svědčit manželovi dřívějšimu. O popření otcovství pozdějšího manžela matky dle § 788 je pojednáno v kapitole 3.2 Popření otcovství v případě matky znovu provdané.

Ustanovení § 776 odst. 2 OZ se vztahuje i na případy, kdy došlo k umělému oplodnění se souhlasem dřívějšího manžela matky. Také v tomto případě bude domněnka otcovství svědčit manželovi pozdějšimu, který však může své otcovství popřít dle § 788 OZ.³⁹

Vzhledem k vývoji právní úpravy se jedná již o tradiční ustanovení pro určení otcovství k dítěti matky znovu provdané, které stanovuje jednoznačná pravidla pro určení otcovství pozdějšího manžela matky, a to v případě umělého oplodnění matky.

³⁷ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 34.

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 194.

³⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 529.

2 Konverze první domněnky otcovství ve prospěch druhé a její procesní úprava

Nová právní úprava reaguje na situace, kdy je biologickým otcem dítěte jiný muž než manžel matky.⁴⁰ V případech, kdy je vdaná žena těhotná s jiným mužem než se svým manželem a bylo již zahájeno, případně i skončeno, řízení o rozvod manželství, může spolu se svým manželem, příp. již bývalým manželem, a jiným mužem, biologickým otcem dítěte, u soudu učinit souhlasné prohlášení o otcovství k dítěti. Konverze první domněnky ve prospěch druhé umožňuje, aby souhlasným prohlášením manžela matky, matky a jiného muže před soudem byla založena domněnka otcovství, svědčící právě tomuto jinému muži, tedy biologickému otci dítěte, a zároveň vyloučí domněnku otcovství manžela matky.⁴¹

Původní § 58 odst. 1 věta druhá ZOR stanovil, že pokud se narodí dítě do tří sta dnů po rozvodu manželství a jiný muž o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, lze otcovství manžela považovat za vyloučené též na základě souhlasného prohlášení matky, manžela a tohoto muže. Toto prohlášení muselo být učiněno v řízení o popření otcovství. Tedy obdobně jako nynější § 777 OZ upravoval zvláštní postup pro případ, kdy se k otcovství dítěte hlásí jiný muž než manžel matky a umožňoval zjednodušený postup pro popření otcovství manžela matky, když jiný muž prohlásil, že je biologickým otcem dítěte. Problematika takového prohlášení však spočívala v tom, že po učiněném prohlášení biologického otce dítěte již nic nenutilo, aby se o určení svého otcovství k dítěti jakkoli zajímal, případně učinil s matkou dítěte souhlasné prohlášení o určení otcovství dle druhé domněnky.⁴² Prohlášení, které muž učinil v řízení o popření otcovství dle § 58 odst. 1 ZOR, pak bylo možné využít v řízení o určení otcovství jako důkazní prostředek – protokol z řízení o popření otcovství.⁴³ Matka v takovém případě v důsledku nečinnosti biologického otce musela podat žalobu na určení otcovství podle třetí domněnky.

Právní úprava § 777 OZ ve svém důsledku zdokonaluje právní úpravu uvedenou v § 58 odst. 1 ZOR a zároveň se pokouší o zjednodušení a zrychlení řízení o určení otcovství. Jak uvádí důvodová zpráva „*jedná se totiž o řízení o popření otcovství spojené s řízením o určení otcovství*“⁴⁴. Namísto zdlouhavého řízení o popření otcovství a následného určení otcovství dle druhé nebo třetí domněnky je možné situaci vyřešit zrychleným postupem dle § 777 OZ ve spojení s procesním

⁴⁰ *Jak manžela vyškrtnout z rodného listu, když není otcem dítěte* [online]. www.novinky.cz, 16. září 2014 [cit. 12. ledna 2015]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/zena/deti/346687-jak-manzela-vyskrtnout-z-rodneho-listu-kdyz-neni-otcem-ditete.html>>.

⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 531.

⁴² ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014. *Bulletin advokacie*, roč. 2014, č. 12, s. 52 – 57.

⁴³ Viz SPÁČIL, Jiří. Určení a popření otcovství po novele zákona o rodině. *Bulletin advokacie*, roč. 98, č. 9, s. 31 – 34.

⁴⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 340.

ustanovením § 416 ZŘS. Takové řešení lze využít v případě, kdy o otcovství k dítěti není pochyb a mezi zúčastněnými osobami v tomto ohledu panuje shoda. Cílem právní regulace je v takovém případě névést složité dokazování v řízení o popření otcovství, ale zjednodušit procesní postup pro popření otcovství bývalého manžela matky a určení otcovství jiného muže, který o sobě prohlašuje, že je otcem dítěte. V zásadě tak budou učiněna dvě prohlášení, a to prohlášení o popření otcovství manžela matky a dále prohlášení muže, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte a uznává tak své otcovství. Řízení je koncipováno jako návrhové a zákon hovoří o oprávnění podat návrh na určení otcovství dle § 777 OZ ve spojení s § 416 ZŘS, nikoliv o povinnosti, a tak nic nebrání tomu, aby bylo otcovství k dítěti nejprve popřeno a následně určeno dle druhé nebo třetí domněnky otcovství.⁴⁵

Předpoklady, obsah i náležitosti souhlasného prohlášení jsou upraveny kogentně⁴⁶ v ustanovení § 777 OZ a procesní aspekty týkající se tohoto řízení o určení otcovství po rozvodu manželství nebo prohlášení manželství za neplatné jsou upraveny v § 416 ZŘS.

2.1 Souhlasné prohlášení o určení otcovství dle § 777 OZ

Dikce § 777 odst. 1 OZ stanoví, že narodí-li se dítě v době mezi zahájením řízení o rozvod manželství a třístým dnem po rozvodu manželství, a manžel, popřípadě bývalý manžel matky prohlásí, že není otcem dítěte, zatímco jiný muž prohlásí, že je otcem dítěte, má se za to, že otcem je tento muž, připojí-li se matka k oběma prohlášením. Právní úprava konverze první domněnky ve prospěch druhé, se dle § 777 odst. 4 OZ uplatní obdobně, i v případě, že bylo manželství prohlášeno za neplatné.

Souhlasné prohlášení může být dle § 777 OZ učiněno pouze v případě, že se dítě narodí v době od podání žaloby o rozvod manželství do konce tzv. ochranné doby tří set dnů po právní moci rozsudku o rozvodu manželství, příp. v době od zahájení řízení o prohlášení manželství za neplatné (od podání návrhu, příp. zahájení řízení *ex officio*) do konce ochranné doby tří set dnů po právní moci rozsudku o prohlášení manželství za neplatné. Dále může být souhlasné prohlášení učiněno, pokud dojde k podání návrhu na učinění prohlášení do uplynutí jednoho roku od narození dítěte, což platí obdobně i v případě neplatnosti manželství. Souhlasné prohlášení je rovněž přípustné, pokud rozhodnutí o rozvodu manželství, příp. rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné, již nabylo právní moci.⁴⁷

⁴⁵ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 47.

⁴⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 531.

⁴⁷ Tamtéž, s. 531 – 533.

Souhlasné prohlášení dle § 777 OZ nelze, na rozdíl od souhlasného prohlášení dle § 779 OZ, učinit k nasciturovi.⁴⁸

Souhlasné prohlášení musí být učiněno v řízení dle § 416 ZŘS a musí obsahovat prohlášení manžela matky, příp. již bývalého, že není otcem dítěte a prohlášení jiného muže než manžela matky, příp. již bývalého, že je otcem dítěte. Následně se musí matka dítěte k těmto prohlášením připojit a prohlásit, že její manžel, příp. již bývalý manžel, není otcem dítěte, a že otcem dítěte je jiný muž, který to o sobě prohlašuje.⁴⁹

Co se týče náležitostí souhlasného prohlášení, uplatní se vše, co platí pro druhou domněnku otcovství dle § 779 an. OZ s odkazem na obecná ustanovení o právním jednání dle § 545 an. OZ. Souhlasné prohlášení tak musí být učiněno osobně, obsah prohlášení musí být vážný, srozumitelný a určitý, bezpodmínečný apod. Pro souhlasné prohlášení dle § 777 OZ se dále uplatní § 779 odst. 2 OZ, týkající se prohlášení nezletilého nespolečného, § 780 OZ, týkající se prohlášení nespolečného a § 781 OZ, který se týká překážek na straně matky.

V případě prohlášení nezletilého, který není plně svéprávný, se použije ustanovení § 779 odst. 2 OZ, které stanoví, že prohlášení nezletilé osoby, která není plně svéprávná, se činí vždy před soudem. Pokud by nezletilý, který není plně svéprávný, neučinil své prohlášení před soudem, jeho jednání by nevyvolalo žádné právní následky a bylo by posouzeno jako zdánlivé jednání dle § 551 an. OZ. Posouzení, zda má či nemá nezletilý, který nenabyl plně svéprávnost, k právnímu jednání způsobilost, bude záviset na úvaze soudu. Právní úprava posuzuje způsobilost nezletilého nespolečného k právním jednáním z hlediska povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých k jejich věku. Zastoupení nezletilého, který není plně svéprávný, je vyloučeno, protože souhlasné prohlášení musí být učiněno osobně. Posuzování způsobilosti nezletilého účastníka, který není plně svéprávný, lze posoudit pouze u muže, který tvrdí, že je otcem, když matka a manžel, případně již bývalý manžel matky budou i v případě jejich nezletilosti plně svéprávní, protože podle § 30 odst. 2 OZ nabudou uzavřením manželství plnou svéprávnost a tu zánikem manželství rozvodem ani prohlášením za neplatné neztratí.⁵⁰

Pro souhlasné prohlášení dle § 777 OZ se dále uplatní ustanovení § 780 OZ, které říká, že pokud činí prohlášení ten, kdo není plně svéprávný, může je učinit pouze před soudem a ten podle okolností případu posoudí, zda ten, kdo není plně svéprávný je schopen v daném případě jednat sám, nebo zda za něj bude jednat opatrovník. Občanský zákoník tímto ustanovením umožňuje tomu, kdo byl ve svéprávnosti omezen soudem, učinit prohlášení o určení otcovství.

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 138.

⁴⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 532.

⁵⁰ Tamtéž, s. 542 – 543

K takovému prohlášení může dojít pouze před soudem.⁵¹ Obecně souhlasné prohlášení činí každý účastník řízení dle § 416 ZŘS osobně, avšak zákon z důvodu ochrany osob, které nejsou plně svéprávné, stanoví výjimku. V případě, že před soudem jedná osoba, která není plně svéprávná, musí se soud zabývat nejprve povahou a rozsahem omezení svéprávnosti této osoby a přihlédnout k okolnostem daného případu. Soud tak podle okolností každého jednotlivého případu posoudí, zda ten, kdo není plně svéprávný, je schopen jednat a učinit souhlasné prohlášení sám, nebo zda za něj bude v této věci jednat opatrovník.⁵² K určení otcovství však může dojít pouze v případě, že prohlášení je přiměřené rozumovým a volním schopnostem opatrovance a ten je schopen posoudit význam a následky takového prohlášení. Pokud z tohoto důvodu nebude určeno otcovství k dítěti, bude nutno určit otcovství k dítěti v řízení o určení otcovství.⁵³

Způsobilost osob učinit prohlášení dle § 777 OZ si příslušný soud posoudí jako předběžnou otázku. Obecně může svéprávnost k právnímu jednání omezit soud rozhodnutím vydaným v řízení o svéprávnosti dle § 40 odst. 2 ZŘS. Řízení o souhlasném prohlášení dle § 416 ZŘS však není třeba s ohledem na dřívější soudní praxi⁵⁴ přerušovat a čekat na rozhodnutí soudu o svéprávnosti osoby ohledně její způsobilosti k souhlasnému prohlášení o otcovství. V řízení o určení otcovství si tedy svéprávnost osob posoudí příslušný soud sám jako předběžnou otázku, popřípadě, pokud existuje rozsudek o omezení svéprávnosti ve způsobilosti k prohlášení o otcovství, je tímto rozsudkem soud v řízení dle § 416 ZŘS vázán.⁵⁵

Pokud soud dospěje k závěru, že účastník není plně svéprávný a z tohoto důvodu není schopen učinit souhlasné prohlášení o otcovství, ustanoví mu soud opatrovníka. Občanský zákoník ani zákon o zvláštních řízeních soudních se však nezmiňují o způsobu ustanovení opatrovníka. Konkrétně neřeší, zda má dojít k ustanovení opatrovníka ve zvláštním opatrovnickém řízení dle § 44 an. ZŘS nebo v rámci řízení o souhlasném prohlášení dle § 416 ZŘS. Opatrovníkovi ustanovenému ve zvláštním opatrovnickém řízení náleží hmotné právo, právo učinit prohlášení o otcovství jménem zastoupeného účastníka řízení a také mu na základě jeho ustanovení vzniknou procesní práva, v daném případě zejména právo zastupovat nesympetného účastníka v řízení o souhlasném prohlášení otcovství. Naproti tomu má však soud, před kterým je činěno souhlasné prohlášení o otcovství, právo posoudit si způsobilost

⁵¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 532.

⁵² Tamtéž, s. 547.

⁵³ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 36.

⁵⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 1981, sp. zn. 5 Cz 97/80

⁵⁵ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 36.

účastníků k souhlasnému prohlášení o otcovství. Z tohoto pak dovozujeme i oprávnění soudu ustanovit opatrovníka pro dané řízení. Proti usnesení o ustanovení opatrovníka v řízení dle § 416 ZŘS je přípustné odvolání dle § 202 odst. 1 OSŘ.⁵⁶

Opatrovník však nemůže být ustanoven matce dítěte. Ustanovení § 781 OZ, které se týká překážek na straně matky⁵⁷, říká, že nemůže-li matka pro duševní poruchu posoudit význam svého prohlášení nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou, pak není možné určit otcovství souhlasným prohlášením. Osobní prohlášení matky o možném otcovství k dítěti tak hraje nezastupitelnou roli v rámci řízení dle § 416 ZŘS a proto jí nemůže být v této věci ustanoven opatrovník. Otcovství k dítěti nelze určit pouhým prohlášením manžela o jeho otcovství. Takové jednání by bylo kvalifikováno jako absolutně neplatné.⁵⁸ V těchto případech může být otcovství k dítěti určeno soudem na základě třetí domněnky⁵⁹.

V souvislosti s učiněním souhlasného prohlášení dle § 777 OZ, jakožto zvláštního projevu vůle, dochází i k posouzení jeho platnosti či neplatnosti dle § 782 OZ ve spojení s § 545 an. OZ. Neplatnosti souhlasného prohlášení se lze dle § 782 věta druhá OZ ve spojení § 790 OZ dovolat pouze v šestiměsíční prekluzivní lhůtě pro popření otcovství.⁶⁰

2.2 Řízení o určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné

K výše uvedenému hmotněprávnímu ustanovení § 777 OZ bylo zakotveno v § 416 ZŘS zvláštní statusové řízení pojmenované jako určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné. Typově se jedná o řízení nalézací, nesporné. Předchozí právní úprava v OSŘ do 31. 12. 2013 pojímala obecně řízení o určení a popření otcovství jako řízení sporná, i když vykazovala určité procesní odlišnosti od klasického průběhu sporných řízení. Takovou procesní odlišností byla například aplikace vyšetřovací zásady dle § 120 odst. 2 OSŘ. Od 1.1.2014 jsou řízení o určení a popření otcovství pojímána jako řízení nesporné povahy⁶¹ a jsou zařazena do ZŘS.

Předpoklady pro zahájení řízení dle § 416 ZŘS jsou stanoveny v § 777 OZ, který umožňuje určit otcovství k dítěti, pokud se dítě narodí v době mezi zahájením řízení o rozvod manželství

⁵⁶ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 37.

⁵⁷ V podrobnostech ohledně překážek na straně matky viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 549.

⁵⁸ Viz § 588 OZ

⁵⁹ Viz § 783 OZ

⁶⁰ V podrobnostech ohledně neplatnosti souhlasného prohlášení viz LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 779 – 780.

⁶¹ Viz WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 23 – 24, s. 836.

nebo řízení o neplatnost manželství a třístým dnem po rozvodu manželství nebo po prohlášení manželství za neplatné, a manžel matky, příp. bývalý manžel matky, prohlásí, že není otcem dítěte, zatímco jiný muž prohlásí, že je otcem dítěte a matka se k oběma prohlášením připojí.

Pravomoc pro rozhodování v řízení o určení a popření otcovství je svěřena obecným soudům. Pro řízení je dle § 3 odst. 1 ZŘS v prvním stupni věcně příslušný okresní soud. Místně příslušným soudem je soud uvedený v § 417 ZŘS, tedy obecný soud dítěte dle § 4 odst. 2 ZŘS, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. V případě, že je dítě již zletilé, bude k řízení příslušný soud dle § 85 OSŘ. Pokud není možné takto místní příslušnost soudu určit, je k řízení příslušný obecný soud matky dle § 85 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 2 ZŘS, tedy okresní soud, v jehož obvodu má matka bydliště, a nemá-li bydliště, okresní soud, v jehož obvodu se matka zdržuje. V případě, že má matka bydliště na více místech, jsou jejím obecným soudem všechny okresní soudy, v jejichž obvodu bydlí s úmyslem zdržovat se tam trvale. V případě, že by byla matka dítěte nezletilá v době zahájení řízení, a nebyla by plně svéprávná, byl by obecným soudem matky soud dle § 4 odst. 2 ZŘS.⁶²

Podle ustanovení § 777 odst. 2 OZ a § 416 odst. 1 ZŘS se jedná o řízení návrhové. Návrh na určení otcovství souhlasným prohlášením k dítěti může k soudu podat manžel matky, příp. již bývalý manžel matky, matka dítěte a muž, který o sobě prohlašuje, že je otcem. Návrh na zahájení řízení lze dle § 14 ZŘS učinit i ústně do protokolu. Návrh musí obsahovat informace o probíhajícím nebo již skončeném řízení o rozvodu manželství, příp. řízení o neplatnosti manželství.⁶³ Návrh na zahájení řízení lze podat do jednoho roku od narození dítěte. Jedná se o hmotněprávní lhůtu a v případě, že dojde k podání návrhu na zahájení řízení dle § 416 ZŘS až po uplynutí lhůty, není třeba návrh zamítnout, ale je možné řízení dle § 104 odst. 1 OSŘ zastavit pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení. Řízení bude nutně zastavit pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení také v případě, že návrh bude podán, ačkoli se dítě narodilo před zahájením řízení o rozvod manželství nebo před zahájením řízení o určení neplatnosti manželství.⁶⁴

Za účastníky řízení jsou dle § 6 odst. 2 ZŘS považováni navrhovatel a ti, které zákon za účastníky řízení označuje. Zákon v ustanovení § 416 odst. 1 ZŘS stanoví, že soud vyslechně matku, manžela i toho, kdo prohlašuje, že je otcem dítěte. Tímto je stanoven okruh účastníků

⁶² LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 782.

⁶³ ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014. *Bulletin advokacie*, roč. 2014, č. 12, s. 54.

⁶⁴ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 779.

řízení a jsou jimi tedy matka dítěte, dítě zastoupené opatrovníkem, manžel matky, příp. bývalý manžel matky, jehož otcovství má být popřeno, a muž, který o sobě tvrdí a o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte.⁶⁵ S ohledem na existenci Úmluvy o právech dítěte je i dítě účastníkem řízení. Ovšem je třeba konstatovat, že zákony ve skutečnosti nepočítají s tím, že by dítě bylo skutečně účastníkem řízení dle § 777 OZ a to především z toho důvodu, že zákon mu ani nepřiznává právo vyjádřit se k souhlasnému prohlášení. Dítě v tomto řízení zastává roli osoby, která má právo být informovaná o průběhu řízení a jeho výsledku a má i právo vyjádřit se k tomu, zda prohlášení byla učiněna vážně, srozumitelně, svobodně a určitě, případně zda k prohlášení nedošlo lstí nebo následkem omylu.⁶⁶ Pokud je dítě ještě nezletilé, nemůže být v řízení zastoupeno rodičem, a to z důvodu možného střetu zájmů. Dítěti je tak dle § 892 odst. 3 OZ jmenován opatrovník, pokud mu již nebyl ustanoven. O jmenování opatrovníka rozhoduje soud v řízení ve věci péče soudu o nezletilé dle § 466 písm. g) ZŘS, i když ke jmenování dochází na základě podnětu soudu rozhodujícího o určení otcovství až po zahájení tohoto řízení.⁶⁷

Soud v řízení předvolá k výslechu matku, manžela i muže, který o sobě prohlašuje, že je otcem dítěte. I když soud v řízení nenařizuje jednání, je možno povinnost účastníků dostavit se k výslechu vynucovat pořádkovou pokutou dle § 53 OSŘ, případně předvedením dle § 51 OSŘ. V případě, že se soudu nepodaří výše uvedené osoby předvolat ani za použití pořádkových opatření, domníváme se, že soud dle § 16 ZŘS řízení zastaví i bez návrhu, odpadne-li důvod provedení řízení. Odpadnutí důvodu v tomto případě spočívá v tom, že v přiměřené době nelze provést výslech některé osoby nebo všech osob předvolaných k výslechu, nelze tedy provést zákonem stanovený úkon soudu dle § 416 odst. 1 ZŘS. V případě zastavení řízení soud účastníky poučí, že mohou podat návrh na určení otcovství v řízení ve věci samé. V případě, že se soudu podaří provést výslech účastníků řízení, avšak k určení otcovství souhlasným prohlášením nedojde, řízení se bez dalšího končí. V tomto případě bylo v řízení dosaženo zákonem sledovaného cíle, tedy vyslechnutí účastníků řízení za účelem možnosti určení otcovství, i když k samotnému určení otcovství nedošlo.⁶⁸

V případě, že k zahájení řízení podle § 416 ZŘS dojde před pravomocným skončením řízení o rozvod nebo neplatnost manželství, soud řízení zpravidla přeruší do doby, než bude řízení o rozvod nebo neplatnost manželství pravomocně skončeno, aniž by prováděl výslech manžela a muže, který tvrdí, že je otcem. Výslech všech účastníků provede až v případě

⁶⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 532.

⁶⁶ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 42 – 45.

⁶⁷ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 791 – 792.

⁶⁸ Tamtéž, s. 777

pravomocného rozvodu manželství nebo pravomocného prohlášení manželství za neplatné, ale povinnost přerušit řízení do doby, než bude pravomocně rozhodnuto o rozvodu manželství nebo do doby, než bude pravomocně manželství prohlášeno za neplatné, má soud jen předtím, než provede výslech matky dítěte za účelem zjištění, zda se matka k prohlášením obou mužů připojí.⁶⁹

K tomu, aby mohlo dojít k určení otcovství dle § 416 ZŘS je potřeba prohlášení manžela matky, příp. již bývalého, matky dítěte a muže, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte. Tato prohlášení nemusí být učiněna současně. Obsahem prohlášení manžela, resp. bývalého manžela, musí být, že není otcem dítěte. Naopak obsahem prohlášení muže, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, musí být tvrzení, že on je otcem dítěte, i když si je vědom skutečnosti, že manželovi matky, případně bývalému manželovi matky, svědčí domněnka otcovství dle § 776, nebo by mu svědčila domněnka otcovství dle § 776 OZ, kdyby manželství nebylo prohlášeno za neplatné.⁷⁰ Není podstatné, v jakém pořadí učiní muži svá prohlášení. Oba muži mohou svá prohlášení učinit před soudem ještě předtím, než bude manželství manžela a matky dítěte pravomocně rozvedeno, příp. pravomocně prohlášeno za neplatné. Uvedené vyplývá z dikce § 777 odst. 1 OZ, kdy prohlášení nemusí učinit jen bývalý manžel, ale i manžel. Podle § 777 odst. 3 OZ ve spojení s § 777 odst. 4 OZ ale k určení otcovství nemůže dojít dříve, dokud nenabude rozhodnutí o rozvodu manželství nebo o prohlášení manželství za neplatné právní moci. Matka dítěte tak může své prohlášení učinit až po právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu manželství nebo o prohlášení manželství za neplatné.⁷¹ Obsahem prohlášení matky je, že se k prohlášením manžela, resp. bývalého manžela, a muže, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte připojuje, a že souhlasí s prohlášením, že bývalý manžel není otcem dítěte a že otcem dítěte je jiný muž, který to o sobě prohlásil.⁷²

Dojde-li k souhlasnému prohlášení o otcovství, uvede to soud v protokolu, který musí obsahovat náležitosti uvedené v § 40 odst. 6 a 7 OSŘ a který musejí podepsat osoby, jejichž souhlasným prohlášením došlo k určení otcovství podle § 777 OZ. Následně soud oznámí příslušnému matričnímu úřadu, který vede knihu narození, v níž je dítě zapsáno, kdo byl určen otcem dítěte, a řízení dle § 424 ZŘS zastaví. Souhlasným prohlášením se tedy řízení u soudu končí. Sdělení soudu matričnímu úřadu o souhlasném prohlášení k otcovství dle § 416 ZŘS ve spojení s § 777 OZ má funkci soudního rozhodnutí o otcovství a matriční úřad nemá žádná oprávnění přezkoumávat toto sdělení soudu.⁷³

⁶⁹ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zplátních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 781.

⁷⁰ Tamtéž, s. 780

⁷¹ Tamtéž, s. 781

⁷² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 138.

⁷³ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 46 – 47.

Pravomocné zastavení řízení o návrhu na rozvod manželství nebo návrhu na neplatnost manželství nebo pravomocné zamítnutí návrhu na rozvod manželství nebo pravomocné zamítnutí návrhu na neplatnost manželství je důvodem pro zastavení řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením, neboť k určení otcovství podle § 777 OZ nemůže dojít.⁷⁴

Ve skutečnosti však není realizace daných ustanovení jednoznačná. Některé matriční úřady nerespektují ustanovení § 777 OZ a § 416 ZŘS, kdy soud o určení otcovství souhlasným prohlášením před soudem vydává protokol o určení otcovství k dítěti, protože dle § 5 odst. 1 písm. b) ZM matriční úřady zapisují údaje do matriky na základě rozhodnutí o určení rodičovství, změny v matriční knize se pak provádějí na základě veřejných listin nebo jiných listin, stanoví-li tak ZM. Matriční úřady se tak nadále dožadují rozhodnutí o popření otcovství. Zákonné ustanovení mluví pouze o rozhodnutí o určení rodičovství. O protokolu vydaném v rámci řízení dle § 416 ZŘS zde není zmínka. Některé matriční úřady tak z důvodu absence právní úpravy protokolu v ZM odmítají zapsat určení a popření rodičovství, i když zákonná ustanovení § 777 OZ a § 416 ZŘS zní jasně. Na základě výše uvedeného by tak bylo vhodné novelizovat ZM v souvislosti s přijetím OZ anebo doufat, že dojde ke sjednocení praxe a uznání protokolu dle § 416 ZŘS jako odpovídající listiny, která může být podkladem pro zápis do knihy narození.⁷⁵

Dalším problematickým procesním aspektem je otázka vybírání či nevybírání soudních poplatků za konání řízení dle § 416 ZŘS. Dle § 11 odst. 2 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích se navrhovatel v řízení o určení rodičovství od soudního poplatku osvobozuje, s výjimkou navrhovatele v řízení o popření rodičovství. Některé soudy v praxi vycházejí z názvu řízení určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné a soudní poplatek s odkazem na výše uvedené ustanovení nevybírají. Ostatní soudy s odkazem na povahu řízení, které v sobě obsahuje kromě určení otcovství i popření, poplatek vybírají. Musíme si však uvědomit, že se především jedná o řízení o určení otcovství a prvotní popření je vlastně sekundární jev v daném řízení, a proto by soudní poplatek za řízení dle § 416 ZŘS s ohledem na jeho povahu neměl být soudy vybírán.⁷⁶

Vzhledem k omezenému rozsahu této práce pouze dodáváme, že pro popření této domněnky otcovství se použije ustanovení § 790.⁷⁷

⁷⁴ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zplátných řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 781.

⁷⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014. *Bulletin advokacie*, roč. 2014, č. 12, s. 54 – 55.

⁷⁶ Tamtéž, s. 55

⁷⁷ V podrobnostech viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 534.

3 Popření otcovství manžela matky

Otcovství manžela matky založené první domněnkou otcovství *ex lege*, lze popřít, pokud je v rozporu s biologickým (genetickým) a sociálním otcovstvím. Pro popření první domněnky otcovství se použijí ustanovení § 785 an. OZ ve spojení s procesními pravidly dle § 417 an. ZŘS.

V této kapitole se budeme věnovat popření první domněnky otcovství manželem matky, matkou dítěte, popření otcovství v případě matky znovu provdané, popření otcovství manželem matky v případě umělého oplodnění a procesním aspektům, zejména dokazování v řízení o popření otcovství. Závěrem této kapitoly si představíme nový institut a prominutí zmeškání lhůty soudem.

Pro uplatnění práva na popření otcovství jsou významné popěrné lhůty. Hlavním cílem této kapitoly tedy bude posoudit stanovené délky popěrných lhůt, jejich povahu a délku. Dále se budeme zabývat problematickými aspekty aktivní legitimace k podání návrhu na popření otcovství, účastenstvím v řízení o popření otcovství a významem znaleckého dokazování.

3.1 Popření první domněnky otcovství manželem matky a matkou dítěte

Zákon o rodině k popření otcovství manžela matky ve svém § 57 odst. 1 ZOR ještě ve znění zákona č. 259/08 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, upravoval, že manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví, že se jeho manželce narodilo dítě, popřít u soudu, že je jeho otcem. V souvislosti s tímto ustanovením si na úvod připomeneme přelomový náleží Ústavního soudu Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. července 2010, který zrušil šestiměsíční prekluzivní lhůtu k popření otcovství manželem matky stanovenou ve výše uvedeném § 57 odst. 1 ZOR, kdy z odůvodnění náleží vyplývá, že *„Neústavnost § 57 odst. 1 zákona o rodině podle názoru senátu Ústavního soudu spočívá především v neryváženosti základních práv a zájmů otce dítěte, jehož otcovství bylo určeno na základě první domněnky otcovství, dítěte a jeho matky. Nelze přitom vyloučit ani závěr o neústavnosti zmíněného ustanovení pro rozpor s vlastními zájmy dítěte“*⁷⁸. Dále se zde Ústavní soud vyjádřil ke vztahu právního a biologického otcovství, kdy konstatoval, že *„Z povahy věci musí právní vymezení rodiny reflektovat především existenci biologických vztahů. Z toho vyplývá i požadavek, aby právní určení otcovství, nejedná-li se o případ osvojení, odpovídalo skutečnému biologickému otcovství. Tento požadavek se přitom promítá i do subjektivního práva otce dítěte, aby bylo jeho biologické otcovství respektováno ze strany veřejné moci. Odpovídá mu i právo dítěte znát své*

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, bod 15

biologické rodiče, výslovně vyjádřené v čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte“.⁷⁹ K tomuto pak soud ještě dodal, že požadavek shody biologického a právního otcovství nelze považovat za absolutní. Ohledně popěrných lhůt Ústavní soud uvedl, že „Právě k odstranění rozporu mezi právním a biologickým otcovstvím slouží popěrná žaloba otce podle napadeného § 57 odst. 1 zákona o rodině. Toto ustanovení se dotýká primárně právního postavení právního otce a dítěte plynoucích z jejich předpokládaného rodinného vztahu. Účel sledovaný tímto ustanovením lze nepochybně považovat za souladný se zájmem, aby právní určení otcovství odpovídalo biologickému otcovství. V obecné rovině lze tento závěr shledat kompatibilní rovněž s právem dítěte znát své rodiče, které je výslovně vyjádřeno v čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte“.⁸⁰

Na tento nálezn následně reagovala novela ZOR, zákon č. 84/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, která zkombinovala objektivní popěrnou lhůtu běžící tři roky od porodu dítěte se subjektivní lhůtou šesti měsíců běžících ode dne, kdy manželovi matky vznikly důvodné pochybnosti o svém otcovství k dítěti.⁸¹

Současná právní úprava popření otcovství manžela matky uvedená v § 785 an. OZ navazuje na změny, které byly provedeny v důsledku výše uvedeného nálezu Ústavního soudu. Důvodová zpráva k § 785 OZ uvádí, že stanovená délka popěrné lhůty manžela matky je v souladu s judikaturou ESLP, zejména s rozhodnutím Rasmussen proti Dánsku, a některými zahraničními právními úpravami.⁸² Tomuto lze pouze vytknout, že zde není odůvodněna zvolená délka popěrných lhůt.

Manžel matky, jehož otcovství bylo určeno na základě první domněnky, může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, a to nejpozději do šesti let od narození dítěte. Manžel matky může tedy své otcovství popřít v subjektivní šestiměsíční lhůtě, která běží ode dne následujícího po dni, kdy se dozvěděl o rozhodných skutečnostech a končí dnem, který se pojmenováním shoduje se dnem, kdy se manžel dozvěděl o skutečnostech zpochybňujících jeho otcovství. Tato subjektivní lhůta pak může započít současně s lhůtou objektivní, v jejím běhu, případně po uplynutí objektivní lhůty, avšak její běh nemusí ani započít. Manžel matky však může své otcovství u soudu popřít nejpozději do šesti let od narození dítěte. Zde se jedná o lhůtu objektivní, která běží ode dne narození dítěte a končí dnem, který se svým pojmenováním shoduje se dnem, kdy se dítě narodilo. Tato objektivní lhůta započne svůj běh vždy.⁸³

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, bod 24

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, bod 28

⁸¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 574 s.

⁸² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 343.

⁸³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 139.

S ohledem na dikci § 3036 přechodných ustanovení OZ, platí, že se podle dosavadních právních předpisů až do svého zakončení posuzují všechny lhůty a doby, které začaly běžet předem dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i lhůty a doby pro uplatnění práv, která se řídí dosavadními právními předpisy, i když začnou běžet po dni nabytí účinnosti tohoto zákona. Vzhledem k uvedenému máme za to, že pro běh objektivní šestileté lhůty pro popření otcovství manžela matky budou relevantní až porody dětí po 1. 1. 2014.⁸⁴

Pro kombinaci běhu lhůt se subjektivně a objektivně určeným počátkem platí pravidlo, že právo popřít otcovství zaniká uplynutím subjektivní lhůty a nejpozději uplynutím objektivní lhůty. Může tedy nastat situace, kdy se manžel matky dozví o rozhodných skutečnostech po uplynutí šestileté objektivní lhůty. Jeho popěrné právo však zanikne uplynutím objektivní šestileté lhůty, avšak soudu se nově dává možnost rozhodnout o prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství. V případě, že se manžel matky dozví o skutečnostech zakládající důvodnou pochybnost o jeho otcovství k narozenému dítěti v den jeho porodu, právo na popření otcovství manžela matky zaniká uplynutím subjektivní šestiměsíční lhůty. Pokud se manžel matky dozví o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost o jeho otcovství v průběhu šesti let od narození dítěte, jeho popěrné právo zaniká uplynutím subjektivní šestiměsíční lhůty. Seznámí-li se manžel matky s rozhodujícími skutečnostmi těsně před uplynutím objektivní šestileté lhůty, jeho popěrné právo zanikne uplynutím této lhůty.⁸⁵

Ohledně popření otcovství manžela matkou dítěte bylo v § 59 odst. 2 ZOR upraveno, že matka může do šesti měsíců od narození dítěte popřít, že otcem dítěte je její manžel. Tuto právní úpravu přijal i občanský zákoník do svého § 789. Pro popření otcovství manžela matky je matce dítěte stanovena šestiměsíční prekluzivní popěrná lhůta. Jedná se o lhůtu s objektivně určeným počátkem ode dne porodu dítěte, která končí dnem, který se svým pojmenováním shoduje se dnem narození dítěte. Uplynutím této prekluzivní lhůty popěrné právo matky zaniká.⁸⁶

Pro počítání popěrných lhůt platí pravidlo pro počítání času dle § 607 OZ, které stanoví, že pokud konec lhůty připadne na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem popěrné lhůty pracovní den, který nejbližší následuje. Popěrné prekluzivní lhůty jsou lhůtami hmotněprávními a návrh na popření otcovství tak musí ve stanovené lhůtě dojít k soudu. K opožděnému podání soud přihlédne i bez návrhu. Řízení je zahájeno včas i v případě, že návrh došel k místně či věcně nepřislušnému soudu.⁸⁷ Pokud však manžel matky nebo matka dítěte neuplatní své právo popřít

⁸⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 574.

⁸⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 139.

⁸⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 585.

⁸⁷ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyžňené děti po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 61.

otcovství k dítěti v zákonem stanovené prekluzivní lhůtě, jejich popěrné právo zaniká. V takovém případě zákon uvolňuje rigiditu popěrného práva a stanovuje možnost soudu zmeškání popěrné lhůty prominout dle § 792 OZ.⁸⁸

Druhý odstavec § 785 OZ se v souvislosti s popřením otcovství věnuje omezené svéprávnosti manžela matky a stanoví, že pokud byla svéprávnost manžela před uplynutím popěrné šestileté lhůty omezena tak, že sám otcovství popřít nemůže, může je popřít jeho opatrovník, kterého pro tento účel jmenuje soud, a to ve lhůtě šesti měsíců od jmenování soudem. Toto ustanovení se použije i pro případ omezené svéprávnosti matky.⁸⁹ Opatrovník manžela matky nebo matky dítěte může otcovství k dítěti popřít do šesti měsíců od právní moci usnesení, kterým byl jmenován. Takového opatrovníka jmenuje soud ve zvláštním řízení dle § 44 an. ZŘS, a to i bez návrhu. V dané věci bude stěžejní povaha a rozsah omezení svéprávnosti manžela matky nebo matky dítěte. Významnou okolností, pro použití tohoto ustanovení bude i den právní moci rozhodnutí o omezení svéprávnosti. Pokud manžel matky nepodal návrh na popření otcovství v důsledku své duševní poruchy a zároveň dosud nebyl omezen ve svéprávnosti, jde o důvod pro prominutí zmeškání lhůty soudem dle § 792 OZ.^{90 91}

Ve srovnání s předchozí právní úpravou⁹² v § 57 odst. 1 ZOR tak došlo k rozšíření objektivní popěrné lhůty manželovi matky, kterému svědčí první domněnka otcovství, a to z šesti měsíců na šest let od narození dítěte.⁹³ Nově subjektivní šestiměsíční lhůta neběží ode dne, kdy se manžel matky dozvěděl o narození dítěte, jehož otcovství popírá, ale od doby, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost o svém otcovství k dítěti.⁹⁴

3.1.1 Popření otcovství v případě matky znovu provdané

Současná právní úprava v § 776 odst. 2 OZ uvádí, že pokud se narodí dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem dítěte je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Obdobně jako v § 60 ZOR, stanoví pro popření této domněnky otcovství § 788 OZ, že popře-li úspěšně

⁸⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 139.

⁸⁹ Viz § 789 OZ

⁹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 575.

⁹¹ K problematice omezené svéprávnosti manžela viz SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 76 – 77.

⁹² TŘEČEK, Čeněk. *Není má dcera, řekl muž 17 let od porodu. Podle soudu si vzpomněl pozdě* [online]. iDnes.cz, 17. prosince 2014 [cit. 12. ledna 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/ustavni-soud-uznal-stiznost-matky-s-dcerou-ktere-odmitly-dna-puk-/domaci.aspx?c=A141217_103751_domaci_cen>.

⁹³ Srov. BENEŠOVÁ, Petra. *Nový občanský zákoník: Muži budou mít více času na popření otcovství* [online]. www.rozhlas.cz, 17. prosince 2013 [cit. 12. ledna 2015]. Dostupné na <<http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/1293448>>.

⁹⁴ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 61.

pozdější manžel své otcovství k dítěti matky znovu provdané, počíná šestiměsíční lhůta k popření otcovství dřívějšího manžela dnem následujícím poté, kdy se dozvěděl o takovém rozhodnutí. Pokud tedy pozdější manžel úspěšně popře své otcovství k dítěti založené domněnkou dle § 776 odst. 2 OZ, bude domněnka otcovství svědčit dřívějšímu manželovi matky, který může své otcovství popřít dle § 788 OZ.

Popěrná prekluzivní šestiměsíční lhůta k popření otcovství dřívějšího manžela počíná dnem následujícím poté, kdy se dozvěděl o pravomocném rozhodnutí ve věci popření otcovství pozdějšího manžela. Tato popěrná lhůta je tedy lhůtou subjektivní.⁹⁵

Co se týče vědomosti dřívějšího manžela o rozhodnutí o popření otcovství manžela pozdějšího, máme za to, že se musí jednat o jednoznačnou vědomost o změně statusových poměrů. Dřívější manžel musí mít objektivní možnost seznámit se s výrokem rozsudku o popření otcovství pozdějšího manžela a toto rozhodnutí musí být v právní moci, aby mohla začít běžet šestiměsíční popěrná lhůta. Pokud se dřívější manžel seznámí s nepravomocným rozsudkem, musí vyčkat nabytí právní moci výroku o popření otcovství, případně se musí dozvědět o skutečnostech, na jejichž základě právní moc nastala.⁹⁶

I zde může dojít k situaci, kdy dřívějšímu manželovi matky uplyne zákonná šestiměsíční popěrná lhůta. V takovém případě může dřívější manžel matky požádat soud o prominutí zmeškání lhůty dle § 792 OZ.

Tato právní úprava nedoznala v občanském zákoníku žádných významných změn a obdobně jako předchozí právní úpravy reaguje na určení otcovství k dítěti narozenému znovu provdané ženě.

3.1.2 Popření otcovství manžela k dítěti počatému umělým oplodněním

Popření otcovství manžela matky v případě umělého oplodnění bylo umožněno až zákonem č. 132/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, který do ZOR vložil ustanovení § 58 odst. 2. Právní úprava OZ navazuje na ZOR a pro popření otcovství manžela matky k dítěti počatému umělým oplodněním je v § 787 OZ výslovně stanoveno, že otcovství nelze popřít k dítěti narozenému v době mezi stošedesátým dnem a třístým dnem od umělého oplodnění provedeného se souhlasem manžela matky bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo použito. Pokud došlo k homolognímu či heterolognímu umělému oplodnění manželky v době, ve které do narození dítěte neprošlo méně než sto šedesát a více než tři sta dní, za otce dítěte se považuje

⁹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 584.

⁹⁶ Tamtéž

manžel matky, který dal k takovému umělému oplodnění souhlas, bez ohledu na genetickou látku, které bylo k umělému oplodnění manželky užito. V takovém případě nemá manžel matky právo své otcovství k dítěti popřít.⁹⁷

Výjimku z pravidla zákazu popření otcovství k dítěti počatému umělým oplodněním matky stanoví § 787 in fine OZ. Matka dítěte, manželka, by musela otěhotnět jiným způsobem než v důsledku umělého oplodnění, tedy souloží s jiným mužem. Obecně máme za to, že není relevantní, zda se dítě narodilo do manželství, avšak zda jde o homologní či heterologní umělé oplodnění. V případě provedení homologního umělého oplodnění lze znaleckým posudkem stanovit, že otcem dítěte není muž, který dal k umělému oplodnění souhlas. Znaleckým posudkem tak lze nepřímo dokázat, že matka dítěte otěhotněla jinak než v důsledku oplodnění genetickou látkou svého manžela. Pokud by se však jednalo o heterologní umělé oplodnění genetickou látkou anonymního dárce, musel by manžel matky přímo prokázat, že matka dítěte, jeho manželka, neotěhotněla v důsledku umělého oplodnění pomocí dárce, ale že otěhotněla v důsledku soulože s jiným mužem.⁹⁸ Máme za to, že prokázání této skutečnosti je téměř nemožné.

3.2 Procesní aspekty a dokazování při popírání otcovství

Ustanovení § 786 odst. 1 OZ stanoví, že narodí-li se dítě mezi stošedesátým dnem od uzavření manželství a třístým dnem po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné, lze otcovství popřít s výjimkou uvedenou v ustanovení § 777 OZ, jen je-li vyloučeno, aby manžel matky byl otcem dítěte. Břemeno tvrzení a břemeno důkazní tak leží především na manželovi matky jako na navrhovateli. Manžel matky musí tvrdit a zároveň i prokázat, že je jeho otcovství k dítěti vyloučené, například protože s matkou dítěte v rozhodné době nesouložil. Pokud s matkou dítěte v rozhodné době souložil, bude muset prokázat, že dítě nemohl zplodit, například protože je neplodný. Pokud však navrhovatel nebude tvrdit a neprokáže skutečnosti vyvracející otcovství k dítěti, soud neustanoví ani znalce z oboru zdravotnictví a návrh na popření otcovství zamítne.⁹⁹ V případě, že dojde k naplnění podmínek dle § 777 OZ, může dojít v průběhu soudního řízení ke konverzi první domněnky otcovství ve druhou, bez nutnosti tvrzení a prokazování, že je otcovství manžela matky vyloučené.¹⁰⁰

⁹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 581.

⁹⁸ Tamtéž, s. 582

⁹⁹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 67.

¹⁰⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 580.

Pokud se však dítě narodí těsně po uzavření manželství, přesněji před stošedesátým dnem od uzavření manželství, postačí k tomu, aby se nemělo za to, že otcem dítěte je manžel matky, popře-li své otcovství. Ustanovení § 786 odst. 2 OZ upravuje již tradiční tzv. privilegované postavení manžela matky, kterému k popření otcovství postačí, pokud prokáže, že se dítě narodilo v době do sto šedesáti dnů od uzavření manželství. Naproti tomu manžel matky nemusí prokazovat, že dítě nezplodil. Toto pravidlo však neplatí, souložil-li manžel matky s matkou dítěte v době, od níž do narození dítěte neprošlo méně než sto šedesát a více než tři sta dní, nebo věděl-li při uzavření manželství, že je těhotná. Pokud tedy manžel matky věděl při uzavření manželství, že je těhotná, nebo s ní souložil v tzv. kritické době, může své otcovství k dítěti úspěšně popřít pouze v případě, že prokáže, že je jeho otcovství k dítěti vyloučeno.¹⁰¹ Ve srovnání s § 58 odst. 3 ZOR, se jedná o ustanovení totožná, avšak s tím rozdílem, že manžel matky může v současné době bez jakéhokoli prokazování popřít své otcovství k dítěti pouze do stošedesátého dne od uzavření manželství, oproti předchozím sto osmdesáti dnům od uzavření manželství. Došlo tedy ke zkrácení tzv. privilegované doby pro manžela matky.¹⁰²

Pro řízení je dle § 3 odst. 1 ZŘS v prvním stupni věcně příslušný okresní soud. Místně příslušným soudem je soud uvedený v § 417 ZŘS, tedy obecný soud dítěte dle § 4 odst. 2 ZŘS - soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Pokud není možné takto místní příslušnost soudu určit, je k řízení příslušný obecný soud matky dle § 85 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 2 ZŘS, tedy okresní soud, v jehož obvodu má matka bydliště, a nemá-li bydliště, okresní soud, v jehož obvodu se zdržuje. V případě, že má matka bydliště na více místech, jsou jejím obecným soudem všechny okresní soudy, v jejichž obvodu bydlí s úmyslem zdržovat se tam trvale. V případě, že by byla matka dítěte nezletilá v době zahájení řízení, a nebyla by plně svéprávná, byl by obecným soud matky soud dle § 4 odst. 2 ZŘS.¹⁰³

V případě popírání první domněnky otcovství se jedná o řízení zahajovaná na návrh oprávněné osoby. Dle § 14 ZŘS lze řízení zahájit i ústně do protokolu. Řízení o popření otcovství je řízením návrhovým a proto tvrzení i návrh důkazů ohledně skutečností zakládajících důvodnou pochybnost manžela matky, že je otcem jejího dítěte, leží především na navrhovateli. Manžel matky musí v návrhu na popření otcovství tvrdit konkrétní okolnosti, ze kterých dovozuje

¹⁰¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 580.

¹⁰² SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 66.

¹⁰³ LEVÝ, Jirí. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 782.

pochybnosti, důvodnou nejistotu ohledně svého otcovství k dítěti. Dále by měl manžel matky v návrhu uvést i čas, kdy se o této skutečnosti dozvěděl. Pokud otcovství svého manžela popírá matka dítěte, dle § 789 OZ stačí, aby v návrhu uvedla, že její manžel není otcem dítěte.¹⁰⁴

K zahájení řízení o popření otcovství je aktivně legitimován muž, jehož otcovství má být popřeno, a žena, která dítě porodila. Dítě k podání návrhu na popření otcovství aktivně legitimováno není. *De lege ferenda* by bylo vhodné upravit popěrné právo dítěte a umožnit mu podání návrhu na popření otcovství a účastnit se řízení o popření otcovství se všemi procesními právy a povinnostmi. Muž, jehož otcovství má být popřeno, je oprávněn podat návrh na popření otcovství, bylo-li jeho otcovství založeno domněnkou uvedenou v § 776 OZ, tedy manžel matky, jehož otcovství bylo určeno ex lege, manžel matky v případě umělého oplodnění, dřívější manžel matky. Matka, jakožto žena, která dítě porodila, je rovněž aktivně legitimována k podání návrhu na popření otcovství ve shodných případech jako muž, který tvrdí, že není otcem dítěte, neboť podle § 789 OZ ustanovení o popření otcovství manželem platí obdobně i pro manželku.

Zákon v § 785 odst. 1 věta druhá OZ stanoví, že manžel matky popírá otcovství vůči dítěti a matce, jsou-li oba naživu. Je-li dítě nezletilé a nesvéprávné, musí být zastoupeno kolizním opatrovníkem. Nežije-li jeden z nich, popírá manžel otcovství vůči druhému; není-li naživu žádný z nich, manžel toto právo nemá. Toto ustanovení řeší situaci, kdy zemřela některá z osob, které jsou účastníky řízení o určení otcovství, ještě před samotným podáním návrhu na popření otcovství k dítěti. Naproti tomu § 421 ZŘS řeší situaci, kdy došlo k úmrtí až po podání návrhu na zahájení řízení.¹⁰⁵

Účastníky řízení jsou dle § 6 odst. 2 ZŘS navrhovatel a dále ten, kterého zákon za účastníka označuje. Účastníky řízení o popření otcovství jsou dle § 420 odst. 1 ZŘS žena, která dítě porodila, dítě a muž, který o sobě tvrdí nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte (domnělý otec), nebo jehož otcovství má být popřeno. V našem případě se tedy bude jednat o matku dítěte, manželku, dítě a manžela matky.¹⁰⁶

Řízení o popření otcovství je ovládáno zásadou vyšetřovací. Soud není vázán pouze návrhem, pokud jde o tvrzení a důkazy, ale je povinen z úřední moci zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí. Soud dle § 20 odst. 1 ZŘS není vázán pouze skutečnostmi, které uvádějí účastníci řízení. Soud tak dle § 21 ZŘS může provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Jako důkazy mohou posloužit všechny důkazní

¹⁰⁴ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 63 – 65.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 77.

¹⁰⁶ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 791-793.

prostředky.¹⁰⁷ Skutečnosti vylučující otcovství se v praxi prokazují znaleckými posudky; provádění důkazu znaleckým posudkem, potvrzením nebo odborným vyjádřením je upraveno v § 127 OSŘ. Vzhledem k tomu, že tyto posudky jsou mnohdy velmi nákladné, soudy přistupují k ustanovení znalce teprve tehdy, je-li prokázáno nebo je vysoce pravděpodobné, že tvrzený otec s matkou dítěte v rozhodné době souložil.¹⁰⁸

Můžeme se setkat s případy, kdy se zejména domnělý otec odmítá podrobit znaleckému dokazování.¹⁰⁹ Ústavní soud se k této problematice vyjádřil ve svém nálezu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/2007, dle kterého „*V řízení o určení otcovství podle § 54 odst. 1 a odst. 2 ZOR je soud oprávněn uložit žalovanému muži, aby se v souladu s § 127 odst. 3 OSŘ dostavil ke znalci a strpěl odběr vzorků DNA, a to za účelem určení, popř. vyloučení otcovství tohoto muže. Není v rozporu s ústavním pořádkem, vynucuje-li soud splnění této povinnosti na žalovaném muži, který se odmítá vyšetření podrobit, za pomoci pořádkových pokut či předvedení*“^{d10}. Ústavní soud zde v souvislosti se zájmem dítěte připomněl, že „*předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, včetně výkonu soudnictví, musí být zájem dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy). Pokud je to možné, má každé dítě právo znát své rodiče a má právo na jejich péči (čl. 7 Úmluvy). ... je povinností soudu náležitě vyšetřit skutkový stav a zjistit, zda žalovaný muž je otcem, či nikoliv. K tomu je bez e vši pochybnosti zapotřebí provést též vyšetření DNA u tohoto muže; povinnost soudu objasnit skutkový stav jej proto opravňuje i k tomu, aby mj. tomuto muži uložil povinnost dostavit se ke znalci a strpět odběr vzorků nezbytných pro DNA analýzu. Jedině tímto postupem mohou být respektovány převažující zájmy dítěte, jakož i jeho právo znát své rodiče*“^{d11}.

3.3 Prominutí zmeškání lhůty soudem

Dikce § 792 OZ nově umožňuje rozhodnout soudu, že se zmeškání lhůty určené k popření otcovství promíjí. Mohou totiž nastat situace, kdy zamítnutí návrhu na popření otcovství z důvodu zmeškání zákonných lhůt pro popření otcovství by nebylo v zájmu dítěte a v souladu s veřejným pořádkem. Zákonodárce touto právní úpravou uvolňuje rigiditu popěrného práva, jejímž účelem je zejména stabilita ve statusových poměrech rodičů a dítěte.¹¹²

Důvodová zpráva k § 792 OZ podává, že jde o velmi významnou změnu v přístupu k popírání otcovství, kdy došlo k upuštění od ingerence nejvyššího státního zástupce dle § 62

¹⁰⁷ Viz § 125 OSŘ

¹⁰⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 576.

¹⁰⁹ K tomu srov. nálezu Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp.zn. I. ÚS 987/2007, bod 24.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp.zn. I. ÚS 987/2007, bod 15.

¹¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 139.

ZOR.¹¹³ Institut nejvyššího státního zástupce byl tedy v OZ nahrazen institutem prominutí zmeškání lhůty soudem. V souvislosti s předchozí právní úpravou nejvyššího státního zástupce v ZOR z § 514 ZŘS, tedy z přechodných a závěrečných ustanovení, vyplývá, že řízení o popření otcovství zahájena přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona na návrh nejvyššího státního zástupce se dokončí podle dosavadních právních předpisů.

Dikce § 792 OZ stanovuje, že pokud je návrh na popření otcovství podán po uplynutí popěrné lhůty, může soud rozhodnout, že zmeškání lhůty promíjí, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek. Popěrné prekluzivní lhůty jsou lhůtami hmotněprávními a při neuplatnění popěrného práva manželem matky nebo matkou dítěte v zákonem stanovených lhůtách toto popěrné právo zaniká.¹¹⁴

Z dikce ustanovení § 792 OZ „...*může soud*...“ vyplývá, že se jedná o oprávnění, ne o povinnost, soudu prominout zmeškání lhůty. Bude záležet na uvážení příslušného soudu, jak vyhodnotí konkrétní situaci s ohledem na zájem dítěte a veřejný pořádek.¹¹⁵ Soud se při posuzování podmínek pro prominutí zmeškání lhůty musí zabývat zájmem dítěte a veřejným pořádkem. Zájem dítěte i veřejný pořádek soud musí posuzovat vzhledem ke konkrétním okolnostem každého jednotlivého případu. V souvislosti s určením a popřením otcovství může být zájem dítěte spatřován zejména v jeho právu poznat své biologické (genetické) rodiče, příp. ve sladění právních poměrů s poměry biologickými (genetickými) a sociálními. O zájmu dítěte bude podrobněji pojednáno v následující kapitole. Veřejným pořádkem je nutno chápat zásady a pravidla, na kterých společnost trvá. V souvislosti s popřením otcovství je veřejný pořádek spatřován především v tom, že matriční zápis, jakožto právní stav, bude odpovídat biologické (genetické) i sociální skutečnosti. Pokud nemá takový právní stav oporu v biologickém (genetickém) a sociálním rodičovství, nelze trvat na jeho stabilitě, neboť tento stav nemusí nikomu přinášet žádný užitek.^{116 117}

Prominutí zmeškání lhůty lze rozhodnout i bez návrhu, což vyplývá nejen z § 425 ZŘS, ale i z hmotněprávní úpravy § 792 OZ. Máme za to, že aby mohl soud o prominutí lhůty rozhodnout, musí být návrh na popření otcovství oprávněnou osobou podán.¹¹⁸

Možnost prominutí zmeškání popěrné lhůty se týká jak otce, tak matky. K prominutí zmeškání lhůty může dojít na návrh manžela matky, matky dítěte, příp. *ex officio*. Ovšem

¹¹³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 340.

¹¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 139.

¹¹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 589.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 591

¹¹⁷ Viz rozsudek ESLP ze dne 10. 10. 2006, č. 10699/05, Paulík v. Slovensko

¹¹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 589.

navrhovatel musí ve svém návrhu odůvodnit, proč jím nebyla využita zákonem stanovená lhůta k popření otcovství. Naproti tomu soud nemůže prominout zmeškání lhůty k popření otcovství, pokud lze navrhovateli přičíst zavinění na jejím marném uplynutí.¹¹⁹

Dovozujeme, že o prominutí zmeškání lhůty bude soud rozhodovat jako o otázce předběžné. V důvodové zprávě k OZ se podává, že soud „*nejprve posoudí všechny okolnosti rozhodné pro přípustění návrhu na popření otcovství po uplynutí lhůty a v případě jeho přípustění rozhodne o zachování či popření otcovství v soudním řízení s ohledem na zájem dítěte a veřejný pořádek*“¹²⁰.

V případě, že soud posuzuje podmínky pro prominutí zmeškání lhůty z úřední povinnosti nebo na návrh účastníka, aniž byl podán návrh a shledá podmínky pro prominutí zmeškání lhůty, vydá usnesení, kterým ve výroku vysloví, že se promíjí zmeškání lhůty pro podání návrhu. Pokud soud neshledá podmínky pro prominutí zmeškání lhůty na návrh navrhovatele, usnesením, proti kterému je odvolání přípustné, návrh zamítne. Pokud soud neshledá podmínky pro prominutí zmeškání lhůty, které posuzuje z úřední povinnosti, žádné rozhodnutí o tom nevydává, návrh na popření otcovství z důvodu jeho podání po uplynutí popěrné lhůty rozsudkem zamítne a v odůvodnění uvede, z jakého důvodu neshledal podmínky pro prominutí zmeškání lhůty.¹²¹

Jestliže byl návrh na popření otcovství podán po uplynutí popěrné lhůty, soud může do čtyř měsíců od podání návrhu zmeškání lhůty prominout, vyžaduje-li to zájem dítěte a veřejný pořádek. Jedná se o čtyřměsíční pořádkovou lhůtu, s jejímž marným uplynutím zákon žádný právní následek nespojuje. Domníváme se, že zákonodárcem byla stanovena nejspíše z důvodu potřeby rychlosti řízení.¹²²

Pokud soud rozhodne, že prominutí zmeškání lhůty promíjí, bude ve věci popření otcovství manžela matky postupovat tak, jako kdyby byl návrh podán řádně v zákonem stanovené lhůtě.¹²³

¹¹⁹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a vyživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 68 – 69.

¹²⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 345.

¹²¹ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 800 - 801.

¹²² Tamtéž

¹²³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 593.

4 Zájem dítěte

Koncepce řízení o určení a popření otcovství vychází z principu, že stěžejním prvkem takového řízení je dítě. Projevuje se zde zejména zájem dítěte na zjištění svého původu. Cílem této kapitoly je představit výklad pojmu zájem dítěte a přiblížit jeho aplikaci v české právní praxi.

Zájem dítěte se v občanském zákoníku vyskytuje na různých místech, např. v § 792, § 793, § 866, § 867. Zájem dítěte není nikde v občanském zákoníku definován. Tento pojem vychází z jednoho ze základních principů rodinného práva a to z principu nejlepšího zájmu dítěte. Zájem dítěte vychází z mezinárodního práva a předlohu pro vnitrostátní právní úpravu tak nacházíme v Úmluvě o právech dítěte. Úmluva byla Českou republikou přijata v roce 1989. Článek 3 odst. 1 Úmluvy říká, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány. Český překlad Úmluvy hovoří o zájmu dítěte. Anglické původní znění Úmluvy hovoří o nejlepších zájmech dítěte (the best interests of the child). Stejně tak francouzské originální znění Úmluvy používá termín nejlepší zájem dítěte (l'intérêt supérieur de l'enfant). Pro výklad Úmluvy jsou rozhodné její původní cizojazyčné verze a pro naše účely obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 z roku 2013.¹²⁴ Máme za to, že superlativ „nejlepší“ má v textu Úmluvy své opodstatnění, související se základním cílem Úmluvy, kterým je dosažení maximálního blaha dítěte a přikláníme s k názoru, že tento superlativ měl být do textu českého překladu Úmluvy zařazen. V souvislosti s původním zněním Úmluvy a jejím českým překladem by tak neměl být činěn rozdíl mezi pojmy zájem dítěte a nejlepší zájem dítěte.¹²⁵

Dne 29. května 2013 vydal Výbor OSN pro práva dítěte Obecný komentář k článku 3 odst. 1 Úmluvy, který se věnuje výkladu, posouzení a aplikaci nejlepšího zájmu dítěte. Výbor označil čl. 3 odst. 1 Úmluvy za jednu ze základních zásad Úmluvy pro interpretaci výkonu všech práv dítěte a aplikuje ji jako dynamickou koncepci, která si vyžaduje přiměřené posouzení vzhledem ke konkrétnímu okolnostem případu dítěte. Koncepce nejlepšího zájmu dítěte obsahuje tři složky. První složkou je hmotné právo - základní právo dítěte, aby byl jeho nejlepší zájem posouzen a bylo k němu přihlédnuto. Druhou složkou je základní interpretační princip – pokud je však možné interpretovat právní předpis, příp. právní ustanovení, více způsoby, zvolí se ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Třetí složka nejlepšího zájmu dítěte se týká procesního práva – stanoví procesní pravidlo, že kdykoliv je přijímáno rozhodnutí, které by

¹²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 23.

¹²⁵ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 21, č. 3, s. 88.

mohlo ovlivnit dítě, je třeba posuzovat, jaké pozitivní či negativní dopady na dítě může toto rozhodnutí mít.¹²⁶

Zájem dítěte považujeme za neurčitý právní pojem, který je odlišně aplikován v různých sociálních, kulturních i náboženských podmínkách.¹²⁷ Zároveň se jedná o objektivní právní pojem, který musíme vykládat vzhledem ke konkrétním okolnostem daného případu.¹²⁸ Prof. Hrušáková uvádí, že zájem dítěte je pojem, jehož obsah nelze v právním předpise vymežit, když „konkrétní právní normy tento pojem sice často obsahují, nikde však nevymezují, co je jím třeba rozumět (a je třeba na tomto místě podotknout, že to ani učinit nemohou), ale navíc jej užívají v různých souvislostech“.¹²⁹

Vzhledem k nedefinovatelnosti pojmu zájem dítěte se české soudy pokusily vyložit zájem dítěte vždy vzhledem ke konkrétnímu případu. Nejvyšší soud se v rámci řízení o určení a popření otcovství vyjadřuje k nejlepšímu zájmu dítěte v tom smyslu, že „V zájmu dítěte je bezpochyby soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím, tedy mezi rodičovstvím založeným biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu (biologické rodičovství), rodičovstvím, kde rodič vykonává péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (sociální rodič), a rodičovstvím založeném na právních domněnkách, kdy rodičem je ten, koho zákon za rodiče dítěte považuje (právní rodičovství). Není-li tento soulad dobře možný, je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu uvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje.“¹³⁰

V dalším rozsudku se Nejvyšší soud pokusil definovat a shrnout „nejlepší zájem dítěte“ jako „...závažné uvážení soudů, když rozhodují o zaopatření, péči, pomoci či ochraně, jež nejlépe slouží dítěti (srov. *Determining the Best Interests of the Child: Summary of State Laws. Child Welfare Information Gateway. Washington, 2010, s. 2*). Procesní charakter této zásady se zřetelně projevuje i ve směrnici vypracované Úřadem vysokého komisaře pro uprchlíky (UNHCR), která popisuje určování nejlepšího zájmu jako formální proces s přísnými procesními zárukami, jenž má určit nejlepší zájem dítěte pro účely obzvláště důležitých rozhodnutí týkajících se dítěte, umožňující odpovídající účast dítěte bez jakékoli formy diskriminace, zapojení do rozhodovacího procesu odborníky na příslušné oblasti, hledání rovnováhy mezi všemi relevantními faktory a vyhodnocení nejlepší alternativy. Uvedená zásada plní funkci vyvažování (poměrování) v kolizích mezi konkrétními lidskými právy, zprostředkovává řešení konfliktů mezi takovými subjektivními právy, a to přirozeně včetně práv dítěte (srov. M. Freeman, „Article 3. The Best Interests of the Child“, in: A. Alen, J. Vande Lanotte, E. Verhellen, F. Ang, E. Berghmans and M. Verheyde (Eds.) *A Commentary on the United Nations*

¹²⁶ Obecný komentář č. 14 Výboru OSN pro práva dítěte ze dne 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2013, CRC/C/GC/14, bod 6.

¹²⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655 – 975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 847.

¹²⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 23.

¹²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát: Úvahy nad právním postavením dítěte*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 21.

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

Convention on the Rights of the Child (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007, s. 32). K pochopení obsahu této zásady je třeba vzít v úvahu, že čl. 3 odst. 1 Úmluvy vyžaduje, aby nejlepší zájem dítěte byl „předním“ hlediskem při jakékoliv rozhodovací činnosti týkající se dětí. Z užití výrazu „přední“ (primary) a nikoliv „prvořadí“ (paramount) je dovozováno, že nejlepší zájem dítěte má být mezi jinými zájmy zvažován na prvním místě a má mu být dán větší význam než jiným zájmům, nemusí mít nicméně za všech okolností absolutní prioritu (srov. M. Freeman, opus cit., s. 62). Rozhodování třetích osob o nejlepších zájmech dítěte vychází z uspokojení základních potřeb dítěte (výživa, bydlení, zdraví), jeho rozvoje, názorů a přání dítěte, totožnosti dítěte, citového spojení, jeho zdraví, bezpečí, ochrany, zaopatření, péče, soudržnosti rodiny, trvalosti domova, vztahů dítěte na kamarády, ze školních vztahů, rizik náhradní péče, kulturního pozadí či náboženské víry. Samotné rozhodnutí pak musí sledovat cíl stabilního a nikoliv přechodného řešení, které sleduje skutečně dlouhodobé zájmy dítěte (srov. Determining the Best Interests of the Child: Summary of State Laws. Child Welfare Information Gateway. Washington, 2010, s. 2). Preambule Úmluvy pak prohlašuje, že státy které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.¹³¹

Obecný komentář pak k posuzování nejlepšího zájmu dítěte podává, že je třeba posouzení nejlepšího zájmu dítěte provést vždy vzhledem ke konkrétním okolnostem každého jednotlivého dítěte, tedy vzhledem k jeho věku, pohlaví, stupni zralosti, zkušenosti, příslušnosti k menšinové, příp. náboženské skupině, k tělesnému, smyslovému nebo intelektuálnímu postižení a rovněž vzhledem k sociálnímu kontextu, ve kterém dítě žije. Každé dítě je totiž jedinečnou osobností a vzhledem k jeho jedinečnosti by měl být posuzován i jeho nejlepší zájem.¹³²

Při tomto posuzování pak mají být zohledněny zejména názor dítěte, identita dítěte, zachování rodinného prostředí a vztahů, péče o dítě jeho ochranu a bezpečí, zranitelnost dítěte, právo dítěte na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu a právo dítěte na vzdělání. V rámci posuzování nejlepšího zájmu dítěte je třeba posuzovat jednotlivé prvky samostatně i ve vzájemné souvislosti. Vždy musí být vzájemně vyvažovány a posuzovány vzhledem ke konkrétní situaci dítěte.¹³³

Komentář stanovuje, že smluvní státy Úmluvy musí zavést pro rozhodnutí s vlivem na dítě formální procesy na posouzení a určení nejlepšího zájmu dítěte s přísnými procedurálními ochranami. Mezi takové ochrany a záruky Úmluva řadí právo dítěte na vyjádření názoru, zjištění faktických skutečností, hledisko vnímání času, zajištění kvalifikovaných odborných pracovníků, právního zastoupení, právní zdůvodnění rozhodnutí, které se týká dítěte, zajištění právních

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

¹³² Obecný komentář č. 14 Výboru OSN pro práva dítěte ze dne 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2013, CRC/C/GC/14, bod 48.

¹³³ Tamtéž, bod 52 - 79

mechanizmů na přezkum a revizi rozhodnutí, které se dotýká dítěte a hodnocení vlivu na práva dítěte.¹³⁴ Projev této povinnosti pak v rámci řízení o popření otcovství může vidět v § 792 OZ.

Z výše uvedeného je zřejmé, že nemůžeme obecně stanovit, co je v zájmu dítěte a nemůžeme ani vytvořit základní kritéria pro řešení zájmu dítěte v konkrétních životních situacích, kterých je nespočet. Vždy musíme přihlížet ke konkrétní situaci a zájem dítěte náležitě vyložit a odůvodnit. V konkrétním případě, zejména v rámci určení a popření otcovství, může být zájem dítěte spatřován v jeho právu poznat svůj původ, své biologické rodiče.¹³⁵

Při jakémkoli rozhodování týkajícím se dítěte musí být vzata v potaz i jeho participační práva, která musí být posouzena s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Zájem dítěte tak může být v konfliktu s participačním právem dítěte, tedy s právem dítěte na sebeurčení.¹³⁶ Participační právo zaručuje dítěti, aby mohlo v řízení projevit své stanovisko k otázkám, které se ho bezprostředně týkají. Dítě přitom může participovat na rozhodování o otázkách, které se ho přímo dotýkají, různými způsoby – dítě je o situaci pouze informováno nebo je mu přiznáno právo vyjádřit svůj názor, který může ovlivnit rozhodnutí. S principem nejlepšího zájmu dítěte tak velmi úzce souvisí i právo dítěte vyjádřit svůj názor dle čl. 3 Úmluvy. Tato práva však mohou být v kolizi. Pokud má názor dítěte ovlivnit rozhodnutí, může nepochybně dojít z pohledu rozhodujícího orgánu nebo osoby ke konfliktu přání dítěte s jeho nejlepším zájmem. Není proto pochyb, že při současné koncepci práv dítěte může být autonomie dítěte s odkazem na jeho nejlepší zájem upozaděna.¹³⁷ Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 3007/09 vyjádřil stanovisko, že „...konečné hodnocení (posouzení) zájmu nezletilého dítěte, jež je zde nejvyšším imperativem, přísluší v projednávané věci obecnému soudu, v jehož dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případně, resp. obecně prospěšné, a co nikoli, a proto k názoru nezletilého soud přiblíží právě s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost“.¹³⁸

Zájem dítěte může být v konfliktu i se zájmy jiných osob, zejména se zájmy matrikových či biologickým rodičů. Zájem dítěte tak nemusí být totožný se zájmy obou jeho rodičů nebo jen se zájmem matky nebo otce. Ve vztahu k první domněnce otcovství může jít o situace, kdy matrikový otec uzavřel manželství se ženou, o níž věděl, že očekává dítě s jiným mužem. Ve věci popírání otcovství manžela matky lze dovodit, že zájem dítěte musí převážet nad zájmem matrikového otce tehdy, pokud manžel matky věděl již v době před narozením dítěte, že dítě s ní

¹³⁴ Obecný komentář č. 14 Výboru OSN pro práva dítěte ze dne 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2013, CRC/C/GC/14, bod 88.

¹³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 139.

¹³⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 847.

¹³⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 847.

¹³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09

nemohl zplodit, a přesto své otcovství bez vážných důvodů nepopíral.¹³⁹ Naopak pokud matrikový otec neměl povědomí o skutečnostech zpochybňujících jeho otcovství k dítěti, je situace zcela odlišná.¹⁴⁰ ¹⁴¹ Pokud však dojde ke kolizi zájmů, musí zájem dítěte (ve většině případů) převážit jak nad zájmy matky, tak nad zájmy otce.¹⁴² Jako konflikt mezi zájmy rodiče a dítěte vyjádřil Ústavní soud nadřazenost zájmů dítěte, a to v nálezu III. ÚS 459/2003, tedy „...obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může – v závislosti na své povaze a závažnosti – převážit nad zájmem rodiče.“¹⁴³ Zájem dítěte však nemusí být v konkrétní věci vždy prvořadý, protože musí být poměřován na základě testu proporcionality.¹⁴⁴ K tomuto se vyjádřil i Ústavní soud, který konstatoval, že dítě je sice stranou privilegovanou, avšak nikoli absolutně.¹⁴⁵

¹³⁹ Viz rozsudek ESLP ze dne 19. 10. 1999, č. 34308/96, Yildirim v. Rakousko

¹⁴⁰ Viz rozsudek ESLP ze dne 24. 2. 2006, č. 74826/01, Schofman v. Rusko

¹⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 592.

¹⁴² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 592.

¹⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 24.

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09

Závěr

V úvodu této diplomové práce jsem si vytyčila základní cíle. Jedním z nich bylo srovnat předchozí a současnou, hmotněprávní i procesněprávní úpravu určení a popření otcovství manžela matky. Přikláním se k názorům, že je i nadále třeba zachovat tradiční koncepci první domněnky otcovství svědčící manželovi matky, protože vzhledem k účelu manželství je nejpravděpodobnější, že otcem dítěte je skutečně manžel matky. Dále se domnívám, že právní úprava se v celku obstojně snaží vyrovnat neustálému společenskému, ale i medicínskému vývoji v oblasti umělého oplodnění a testů DNA. Lze jen doporučit, aby v tom česká legislativa i nadále pokračovala.

Vzhledem k analyzovaným změnám, jsem toho názoru, že lze na ně pohlížet pozitivně, avšak s výjimkou aktivní participace dítěte na samotném procesu určení a popření otcovství manžela matky. Tímto se dostávám ke zhodnocení právní úpravy konverze první domněnky otcovství ve prospěch druhé. Jde o významný krok vpřed v době časté rozvodovosti, který urychluje a zároveň i usnadňuje určení biologického (genetického) otce dítěte, pokud o něm není pochyb. Jsou zde však ještě drobné aplikační nedostatky, zejména v činnosti matričních úřadů a soudů, v rámci vybírání soudních poplatků. Účastenství osob v rámci konverze považuji za jasně vyplývající ze zákona. Je však třeba zamyslet se nad postavením dítěte jako účastníka řízení, které zde má spíše pasivní úlohu.

Popření otcovství manžela matky doznalo změn především v délce popěrné lhůty stanovené manželovi matky. Lhůta byla prodloužena a jako bonus je zde ještě upraveno i případné prominuté zmeškání popěrné lhůty soudem. Manžel matky, jakožto otec dítěte, má tak téměř neomezené množství času k popření otcovství k dítěti, při splnění veškerých zákonných podmínek, zejména naplnění zájmu dítěte, protože ten považuji za stěžejní omezení takto široce pojaté popěrné lhůty. Popěrné právo dítěte zde i nadále není zakotveno, což považuji za velký nedostatek, vzhledem k existenci Úmluvy o právech dítěte a vzhledem k právu dítěte znát svůj původ.

Za další významný posun vpřed považuji zrušení institutu nejvyššího státního zástupce. Dle právní úpravy v občanském zákoníku bude moci soud zasáhnout do soukromých rodinných práv a rozhodnout o prominutí zmeškání lhůty určené k popření otcovství. Přínos této právní úpravy a případné problematické aspekty prověří až právní praxe.

Do budoucna bych tedy navrhovala, aby se zákonodárce zamyslel zejména nad popěrným právem dítěte a v souvislosti s řízením o určení a popření otcovství mu přiznal postavení plnohodnotného účastníka řízení.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

- DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha a.s., 2013, 176 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 366 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 586 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát: Úvahy nad právním postavením dítěte*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 160 s.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára, TINTĚRA, Tomáš. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 265 s.
- RADIMSKÝ, Jaroslav a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, 434 s.
- SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 1032 s.
- SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rektifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 244 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, 302 s.

Odborné časopisy

- BLAŽEK, Petr. *Medicínskoprávní a trestněprávní aspekty asistované reprodukce*. *Právní rádce*, 2013, roč. 21, č. 9, s. 312 - 321.

SPÁČIL, Jiří. Určení a popření otcovství po novele zákona o rodině. *Bulletin advokacie*, roč. 98, č. 9, s. 31 – 34

ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014. *Bulletin advokacie*, roč. 2014, č. 12, s. 52 – 57.

TRÁVNÍK, Pavel. Reprodukční medicína pomáhá rodině. *Rodinné listy*, 2013, č. 2, s. 29 - 33.

WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 23 – 24, s. 836.

WINTEROVÁ, Alena. Určení otcovství nad rámec zákonných domněnek. *Správní právo*, 2003, č. 5–6, s. 317.

Internetové zdroje

BENEŠOVÁ, Petra. *Nový občanský zákoník: Muži budou mít více času na popření otcovství* [online]. www.rozhlas.cz, 17. prosince 2013 [cit. 12. ledna 2015]. Dostupné na <<http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/1293448>>.

TŘEČEK, Čeněk. *Není má dcera, řekl muž 17 let od porodu. Podle soudu si vzpomněl pozdě* [online]. [iDnes.cz](http://idnes.cz), 17. prosince 2014 [cit. 12. ledna 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/ustavni-soud-uznal-stiznost-matky-s-dcerou-ktere-odmitly-dna-puk-/domaci.aspx?c=A141217_103751_domaci_cen>.

Jak manžela vyškrtnout z rodného listu, když není otcem dítěte [online]. www.novinky.cz, 16. září 2014 [cit. 12. ledna 2015]. Dostupné na <<http://www.novinky.cz/zena/deti/346687-jak-manzela-vyskrtnout-z-rodneho-listu-kdyz-neni-otcem-ditete.html>>.

Právní předpisy

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13

Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte

Vyhláška č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého

Zákon č. 132/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů

Zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 259/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Obecný komentář č. 14 Výboru OSN pro práva dítěte ze dne 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2013, CRC/C/GC/14.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 1965, sp. zn. 5 Cz 91/65

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 1981, sp. zn. 5 Cz 97/80

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 10. 2006, č. 10699/05, Paulík v. Slovensko

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 10. 1999, č. 34308/96, Yildirim v.
Rakousko

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 2006, č. 74826/01, Schofman v.
Rusko

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 1984, č. 87777/79, Rasmussen v.
Dánsko

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 3. 2006, č. 6339/05, Evans v. Velká
Británie

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

Rozsudek Okresního soudu v Šumperku ze dne 22. 10. 1987, sp. zn. 11 C 121/84

Shrnutí (abstract)

Diplomová práce na téma Určení a popření otcovství manžela matky podrobně rozebírá problematiku první domněnky otcovství. Jedná se o velmi aktuální téma, kdy si i společnost žádá, aby každý jedinec měl kromě matky i svého otce.

První kapitola diplomové práce se věnuje určení otcovství manžela matky ze zákona, určení otcovství manžela matky v případě umělého oplodnění a řeší zde i situaci určení otcovství k dítěti matky znovu provdané, kdy zákon upřednostňuje otcovství manžela pozdějšího. Druhá kapitola se věnuje úpravě konverze první domněnky otcovství ve prospěch druhé, kdy matka, manžel matky, případně již bývalý manžel matky a muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte společně učiní souhlasné prohlášení o určení otcovství k dítěti. Kapitola věnovaná popření otcovství manžela matky je zaměřená především na běh popěrných lhůt a na prominutí zmeškání popěrných lhůt soudem, pokud to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek. Závěrečná kapitola je věnována zájmu dítěte, který prostupuje celým řízením o určení a popření otcovství.

The diploma thesis on the topic of the Determination and denial of the parenthood of the husband dissects the issues of the first presumption of the paternity. It is a relevant contemporary theme, when even the society demands every individual to have a father except just a mother.

The first chapter of the thesis is focused on the paternity of the mother's spouse determined by law, determination of the mother's spouse in the case of artificial insemination and also solving the situation determination of the paternity to a child, whose mother remarried, when the law prefers the paternity to her subsequent husband. The second chapter is concentrated on adjusting the conversion of the first presumption of the paternity in favor of the second, where the mother, the spouse or the former spouse of the mother and the man who claims to be the child's father make an affirmative declaration for the determination the child's father together. The chapter which is dedicated to the denial of the mother's husband is concentrated on the course of the denial's periods and court may decide that the elapsed time limit is waived if required by the child's interest and public order. The final chapter concentrates on the interest of the child, which pervades the whole process of determination and denial of the paternity.

Seznam klíčových slov (keywords)

Otcovství, domněnka otcovství, určení otcovství manžela matky, souhlasné prohlášení, umělé oplodnění, popření otcovství manžela matky, popěrná lhůta, zájem dítěte, řízení o určení a popření otcovství.

Paternity, presumption of the paternity, determination of paternity of the husband, affirmative declaration, artificial insemination, denial of paternity of the husband, period for denial, interest of the child, proceedings to determine and denial paternity.